

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ
УНІВЕРСИТЕТУ ЗАСОБАМИ СТУДЕНТСЬКОГО
САМОВРЯДУВАННЯ
(Методичні рекомендації)

Миколаїв, 2020

Укладач: О.В. Войчун, викладач кафедри спорту

Рецензенти:

Шикиринська О.В. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти та мистецтв, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Олексюк О.Є. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти, Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Войчун О.В.

«Виховання громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування», методичні рекомендації О.В.Войчун – Миколаїв: МНУ, 2020.-54с.

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
(протокол №2 від 21.10.20)

До посібника включені актуальні питання тези з формування громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування

Матеріали збірника адресовані викладачам і студентам ЗВО, педагогічним працівникам закладів післядипломної освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами й виховання громадянської активності студентської молоді.

УДК 378.017.4.091.59(072)

В65

ББК 78.480.0я73

**Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського
2020**

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Теоретичні засади формування громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування.....	6
2. Змістово-методичне забезпечення роботи студентського куратора.....	12
3.Методика проведення тренінгів лідерства та створення блогу з метою вдосконалення громадянської активності.	16
Висновки.	32
Список використаних джерел.....	33
Додатки.....	35

Вступ

В зв'язку з глобалізаційними та євро інтеграційними процесами в Україні, в систему освіти широко впроваджується компетентнісний підхід. Зокрема, у реформі Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа» робиться акцент на формуванні в учнів соціальних та громадянських компетентностей, що передбачають усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі, уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів, повагу до закону, дотримання прав людини і підтримку соціо-культурного різноманіття.

Якщо розглядати вищу школу, то напрями державної політики в цій галузі базуються на основних положеннях Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти, Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Концепції національно-патріотичного виховання молоді (№3754/981/538/49 від 27.10.2009 р.), Концепції національної системи виховання (1996); Концепції Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013- 2017 рр.; Концепції громадянської освіти та виховання в Україні (2012), Концепції національного виховання студентської молоді (25 червня 2009 року).

Серед ключових компетентностей, що пропонує Рада Європи – політичні та громадянські. Саме тому в умовах сучасних процесів глобалізації та євроінтеграції України актуалізується потреба у громадянині, який би був соціально активним, компетентним фахівцем, високопрофесійним лідером з особистісними якостями, затребуваними на світовому ринку праці, такими як: ініціативність, громадянська активність, управлінська компетентність, чесність, відкритість, цілеспрямованість, відповідальність, самоорганізованість, прагнення до самовдосконалення і саморозвитку.

Варто зазначити, що проблема формування громадянської активності молоді є актуальною не лише для України, а навіть для країн з міцними демократичними традиціями. Зокрема, американський соціолог Роберт А. Даль вбачає головну загрозу сучасній демократії в тому, що більшість громадян на практиці не відповідають найменшим стандартам громадянської компетентності.

Водночас, результати загальноукраїнського соціологічного дослідження, проведеного на замовлення Міністерства молоді та спорту України з 20 липня по 10 серпня 2017 року засвідчило такі результати: лише 9,3% молодих людей постійно стежать за політичним життям в Україні та 22,4 % відслідковує головні події в політичному житті країни. Водночас, майже третина молоді говорить про відсутність інтересу до політичних процесів в Українській державі; лише 8 % молоді готові особисто взяти на себе ініціативу з організації громадських ініціатив у житті свого міста/селища/села/області/вулиці/будинку, а 33,6 % не готові особисто долучитися.

Дослідженням проблем підготовки майбутніх фахівців в умовах університету присвячені праці філософів, педагогів, психологів та соціологів: українських (В. Андрущенко, Л.Вовк, І. Зязюна, І. Беха, Г. Балла, С. Максименка та ін.) та зарубіжних (М. Арія, В. Біблера, Б. Гершунського, І. Зимньої, Н. Ішханян, В. Сластьоніна, П.Адлера, Д.Брауна та інших вчених).

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що у педагогічній науці накопичено значний досвід дослідження окремих аспектів означеної проблеми. Так, зміст і умови формування громадянської компетентності особистості досліджувалися науковцями Ю. Азаровим, О. Беляєвим, І. Корольовим, А. Марковою, М.Михайліченком, О. Пометун, В. Сухомлинським та іншими. Проблемі формування громадянської зрілості присвячені праці Т. Абрамян, П. Блонського, М. Боришевського, О. Газмана, А. Макаренка, В. Радула, В. Струманського, О. Сухомлинської, Р. Хмелюк, К. Чорної та інших. Вивченню різних аспектів громадянського виховання студентської молоді

присвячені праці О. Алексеева, Я. Боренько, О.Вишневського, О. Гевко, В. Іванчук, А.Панчук, Ю.Руденко та інших.

Теоретичні дослідження й емпіричний досвід переконують, що розвитку громадянської активності насамперед сприяє участь у студентські роки в діяльності самоврядних організаціях. Звісно, сьогодні не існує іншого суспільного інституту, який міг би виконати це завдання належним чином більш якісно і продуктивно, ніж інститут освіти, оскільки провідну роль у процесі формування громадянської активності студента відіграють освіта й виховання, а освітній простір закладу вищої освіти у формуванні цієї якості є оптимальним виховним середовищем.

Вибір Україною європейського освітнього вектору передбачає сповідування демократичних цінностей та їх реалізацію в практиці роботи студентського самоврядування. Сучасний стан розвитку Української держави потребує подальшої демократизації всіх сфер життєдіяльності суспільства. Особливої уваги вимагає вища школа, адже студентство є виразником громадської думки, творцем цінностей сучасного і майбутнього, запорукою становлення громадянського суспільства. А отже, демократизація студентського життя, участь молоді в роботі органів студентського самоврядування, вироблення навичок працювати в команді, приймати рішення та відповідально виконувати їх безпосередньо впливають на процеси державотворення в нашій країні.

Організаційні аспекти самоврядування студентів, проблеми їхньої соціалізації та самореалізації, становлення студентів як суб'єктів життєтворчості окреслено в дослідженнях І. Беха, Т. Бондар, Т. Буяльської, Л.Вовк, М. Гриньової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, А. Капської, М.Красовицького, В. Моргуна, В. Радула, Н. Тарасевич, В. Троцько та інших; історію розвитку студентського самоврядування (XIX – на початку XX століття) досліджували В. Мокляк, О. Невмержицька, К. Потопа; досвід самоврядування в зарубіжних країнах вивчали Т. Бондар, І. Василенко.

Отже, своєчасність та необхідність поданих методичних рекомендацій визначається суперечностями між:

- між орієнтацією вищої школи на компетентнісний підхід і недостатньо вивченим питанням щодо його реалізації у громадянському вихованні студентської молоді;
- між необхідністю формування громадянської активності студентів університету і недостатньою розробленістю відповідних педагогічних умов, засобів та методів;
- між можливостями студентського самоврядування у формуванні громадянської активності студентів університету та відсутністю ефективних механізмів їх залучення до участі в органах самоврядування.

У даному посібнику розглядаються питання формування громадянської активності студентів університету засобами самоврядування. Матеріал посібника може бути використаний у практичній діяльності органів студентського самоврядування університету, кураторів академічних груп, заступників деканів з виховної роботи на факультетах, соціальних педагогів, які працюють зі студентською молоддю, під час викладання навчальних дисциплін у педагогічному вузі «Технології соціально-педагогічної роботи» для студентів різних освітньо-кваліфікаційних спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», «Соціально-виховна робота»; при розробці програмно-методичних матеріалів, семінарів, круглих столів у практиці студентського самоврядування; у процесі підготовки студентів педагогічних університетів до формування громадянської активності учнів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Даний посібник методичних рекомендацій не претендує на всебічний огляд зазначеної проблеми, але є керівництвом для членів студентської ради університету, заступників декана з виховної роботи та всіх, хто цікавиться проблемою формування громадянської активності у студентської молоді.

1. Теоретичні засади формування громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування

Відомо, що однією з головних умов успішного функціонування будь-якого суспільства є специфічна якість особистості кожного громадянина – громадянська активність.

С. Гончаренко вважає, що «Активність особистості – здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури. Активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні. Інтегральна характеристика активності особистості – активна життєва позиція людини, яка виявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічній настроєності на діяльність».

На думку видатного українського психолога Г. Костюка «Усі психічні властивості утворюються і виявляються у процесі діяльності, завдяки якій індивід не лише на власному досвіді пізнає навколишній світ, а й засвоює або «присвоює» досвід попередніх поколінь, їх надбання. Це засвоєння має спільне із засвоєнням речовини організмом, проте й істотно відрізняється від нього. Коли організм, засвоюючи речовини, уподібнює їх своїм речовинам і будує з них себе за спадково визначеними структурами, то в засвоєнні соціальної спадщини індивід уподібнює себе об'єктивним зразкам, які є у суспільному середовищі, відтворює їх у своєму житті і діяльності».

А. Леонтьєв наголошує на тому, що діяльність окремої людини не можна розглядати окремо від суспільства: «Психологія людини має справу з діяльністю конкретних індивідів, що відбувається або в умовах відкритої колективності – серед оточуючих людей, разом з ними і у взаємодії з ними, або один на один з оточуючим предметним світом – перед гончарним кругом чи за письмовим столом. Проте, в яких би умовах і формах не протікала діяльність людини, яку б структуру вона не мала, її не можливо розглядати поза суспільними відносинами, поза життям суспільства. При всій своїй своєрідності діяльність людського індивіда являє собою систему, включену в систему суспільних відносин. Поза цими стосунками людська діяльність взагалі не існує».

Сучасна дослідниця Т. Саврасова-В'юн, проаналізувавши праці психологів, що досліджували активність особистості, подає сукупність певних ознак, які характеризують активність з різних сторін у вигляді таблиці (див. табл.1)

Таблиця 1.

Основні характеристики активності особистості

Автор	Визначення, характеристики, ознаки активності
К.А.Абульханова-Славська	Активність – ціннісний спосіб моделювання, структурування та самоздійсненість особистістю діяльності, спілкування і поведінки. Типи активності: стійкість – нестійкість, впевненість – невпевненість, перевага ініціативи або відповідальності, сукупність ініціативи та відповідальності
Д. Ельконін	Активність – особлива форма діяльності
А. Петровський	Активність – важлива якість особистості, як здібність змінювати навколишню дійсність залежно від власних потреб, поглядів, цілей
С. Рубінштейн	Активність – здібність людини до самоінтеграції, до систематизації нахилів, бажань, мотивів та вмінь здійснити

	вольове зусилля Форми активності: ініціативність та відповідальність
Е. Соколов	Основа активності – ціннісні орієнтації як система соціальних настанов

З аналізу визначень активності, які дають психологи, можемо зробити щонайменше, два висновки: по-перше, діяльність особистості не має сенсу поза суспільством, і по-друге, рівень розвитку людини визначається рівнем її активної діяльності.

Терміни «громадянськість», «громадянський» ввійшли до педагогіки із суспільних наук, де вони визначають прояв патріотизму відносно держави та свого народу. В політичному словнику подається таке визначення: «Громадянськість – це спрямованість на користь суспільства, підпорядкування особистих інтересів громадянським, служіння Батьківщині; користування правами і виконання обов'язків, встановлених законами держави». Водночас, громадянськість трактується як усвідомлення і відчуття особою власної причетності до своєї держави та власної відповідальності за державу, сімю тощо. На доказ цього приведемо твердження Першого президента України Михайла Грушевського, який писав: «Я вважаю, що та стадія українського життя, в яку ми увійшли, вимагає високого морального настрою, спартанської почуття обов'язку, певного аскетизму і навіть героїзму від українського народу... Хто хоче бути гідним громадянином, той мусить видобути із себе всі моральні сили».

В українській мові слово **"громадянин"** означає: 1. Особа, що належить до постійного населення якої-небудь держави, користується її правами і виконує обов'язки, встановлені законами цієї держави. 2. Той, хто підпорядковує особисті інтереси громадянським, служить батьківщині.

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що більшість дослідників в цій галузі під громадянськістю розуміють сукупність певних загальнолюдських чеснот; умотивованість особистості до участі в суспільному і політичному житті.

Громадянська активність – багатоаспектне поняття, оскільки вона по-різному виявляється на світоглядному, психологічному, соціальному, політичному рівнях, а тому є предметом вивчення різних наук: філософії, педагогіки, психології, політології, культурології, та ін.

Стан громадянської активності сучасного українського суспільства в цілому і молоді, зокрема та процес її формування розглядалися у працях О. Басніна, О. Бойчука, І. Голіної, О. Кіндратця, Л. Шангіної, Т. Саврасової В'юн, В. Соколова, Л. Сокурянської, З. Резніченко, М. Шкрєбця та інших дослідників. Особливої актуальності набувають дисертаційні дослідження українських та російських науковців Д. Акімова, С. Беленцова, Н. Волобєвої, Л. Семенюк, С. Тетерського, О. Шамича, в яких розкриваються взаємозалежність рівня розвитку громадянської активності й ініціативності особистості та громадянського суспільства.

Сучасні філософи (Л. Архангельський, Г. Гуров, І. Кон, Г. Філонов, Л. Червона та ін.), розуміючи громадянську позицію майбутніх громадян як основу громадянської активності, обґрунтовують її як широку освітню концепцію, що спрямована не лише на формування у майбутніх громадян уявлень про сучасні соціальні проблеми і шляхи їх вирішення, але і на виховання певних особистісних якостей, вмінь і позицій, необхідних громадянину демократичного суспільства.

Під громадянською активністю соціологи розуміють одну із форм соціальної активності, основною метою якої є реалізація соціально значущих інтересів. Такої ж думки притримується і переважна більшість політологів. До основних складових громадянської активності вони відносять інтерес до суспільної громадської роботи, організаторські здібності, ініціативність, вимогливість до себе, відповідальність за виконання громадських доручень, готовність допомогти іншим, а основними формами прояву – обговорення пропозицій, зауважень щодо законопроектів, участь у виборах,

участь у об'єднаннях громадян, участь у місцевому самоврядуванні, громадянські ініціативи, акти громадянської непокори. Зокрема, М. Остапенко, громадянську активність трактує як одну з головних умов формування і функціонування громадянського суспільства і визначає її як специфічну якість особистості кожного громадянина, що включає в себе показники громадянськості, громадянської позиції та виступає головним стрижнем, який визначає цінність і цілісність особистості.

Психологи тлумачать громадянську активність як форму активності, яка реалізується на рівні інститутів громадянського суспільства, незалежних від держави (сім'я, вільні об'єднання громадян, громадські організації, професійні спілки, партії, незалежні від держави засоби масової інформації та ін.) та сприяє розвитку цього суспільства, реалізації приватних потреб та інтересів індивідів, груп та колективів.

За твердженням О. Киричука, у всякій дії необхідно бачити результат. У громадянському вихованні таким результатом з активна громадянська позиція особистості, що виявляється у соціально-комунікативній, громадсько-корисній та суспільно-політичній активності, а також в активності, спрямованій на самопізнання, самооцінку, самовдосконалення. Основними складниками її є емоції та почуття; той чи інших рівень самосвідомості; особисті, сімейні, громадянські, національні та абсолютні цінності; соціальні вміння та навички.

Таким чином, аналіз наукових поглядів на проблему громадянської активності показав, що більшість фахівців визначили поняття громадянської активності як внутрішнє прагнення до діяльності, спрямоване на здійснення суспільних функцій з метою зміцнення існуючого в соціумі суспільно-політичного порядку. А такі дослідники як: М. Боришевський, А. Карась, Л. Корінна, Л. Снігур, – окрім визначення поняття громадянської активності, додають ще фактори і специфіку багатопланової обумовленості громадянської активності людини.

В. Сухомлинський розглядає громадянську активність як внутрішню спрямованість особистості, що здатна впливати на побудову та розвиток гуманного суспільства, її зрілу самодіяльність, що пов'язана з реалізацією національних інтересів. Він виділив основні форми прояву громадянської активності: правова, політична і моральна.

Проаналізувавши бачення філософами, педагогами, соціологами, політологами, психологами громадянської активності вважаємо, що в контексті формування громадянської активності студентів першоосновою має бути моральність (на думку видатних вчених всіх часів Сократа, Платона, Аристотеля, М. Грушевського, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, П. Ігнатенко, В. Пошлужний). Першочерговим обов'язком, проявом та критерієм громадянської активності будь-якої людини вважаємо не лише участь у акціях непокори, а чесне виконання своїх професійних обов'язків.

Тобто, під громадянською активністю студентів у нашому дослідженні будемо вважати комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою особливого способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки. Цими якостями є такі: патріотична самосвідомість, відповідальність і мужність, суспільна ініціативність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її, підносити її міжнародний авторитет; повага до Конституції, законів української державності, висока правосвідомість, досконале знання державної мови, повага до традицій та історії рідного народу, дисциплінованість, працьовитість, творчість, піклування про природу, фізична досконалість і моральна чистота, гуманність, висока культура міжнаціонального спілкування.

Формування громадянської активності студентів визначаємо як процес формування готовності узяти на себе відповідальність за власне майбутнє та майбутнє держави та здатності до співпраці в громадянському суспільстві, до розв'язування конфліктів відповідно до демократичних принципів, до самостійного життєвого вибору на основі гуманістичних цінностей.

Самоврядування трактується дослідниками: 1) як форма або процес організації життєдіяльності членів виховного колективу (Ю. Тихомиров, В. Гуров, В. Грехнев); 2) як спосіб залучення членів колективу в управлінську діяльність (В. Сластьонін); 3) як метод самоорганізації колективу (А. Щиглик, В. Коротов); 4) як засіб виховання особистості, чинник її всебічного розвитку (Т. Бутківська, А. Киричук, С. Карпенчук); 5) як принципи організації колективу (З. Білоусова, Н. Кузьміна).

На думку організаторів Всеукраїнської молодіжної громадської організації "Молодий РУХ", студентське самоврядування – це форма самоорганізації студентів, механізм представництва й відстоювання своїх прав, можливість самореалізації. Саме студентське самоврядування, на думку цих представників, покликане захищати права студентів і бути їхнім представником в адміністраціях вузів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. У типовому положенні, затвердженому Міністерством освіти і науки України наведено таке визначення: "Самоврядування у вищому навчальному закладі – це самостійна громадська діяльність студентів з реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яка визначається ректором (адміністрацією), деканатами (відділеннями) і здійснюється студентами у відповідності з метою й завданнями, які стоять перед студентськими колективами".

Науковці розрізняють *соціальний і психологічний аспекти самоврядування*. У першому випадку самоврядування розуміється як засіб устрою громадського життя за демократичними принципами, і в цьому змісті воно виступає як чинник демократизації суспільства. Психологічний аспект самоврядування пов'язаний із саморегуляцією людини, тобто з психічними процесами. У нашому дослідженні доцільно розглядати зовнішній аспект – самоврядування в соціальному плані, точніше студентське самоврядування.

Самоврядування в контексті нашого дослідження – це демократичний спосіб організації колективного студентського життя.

До найбільш актуальних і складних проблем організації студентського самоврядування у вищому навчальному закладі дослідниця К. Потопа [23] відносить: теоретико-методологічні засади національного виховання; соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищій школі; діяльність куратора академічної групи, що спрямована на формування особистості студента; організаційні форми соціально-виховного впливу на особистість; аналіз виховної діяльності педагога; соціологічне дослідження сучасного студентства як суб'єкта соціально-виховної роботи у вищому навчальному закладі.

На сьогодні орган студентського самоврядування вищого навчального закладу діє на основі:

1. Закону України «Про вищу освіту» зі змінами від 19 січня 2010 року (ст.ст. 34, 37 та 38).
2. Закону України «Про освіту» зі змінами від 20 травня 2008 року (ст. 16).
3. Положення про державний вищий навчальний заклад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 року, №1074.
4. Статуту вищого навчального закладу.
5. Положення про студентське самоврядування (приймається загальними зборами (конференцією) студентів відповідного вищого навчального закладу (далі – ВНЗ), затверджується загальними зборами трудового колективу).

Згідно статті 38 Закону України «Про вищу освіту» органи студентського самоврядування:

- приймають акти, що регламентують їхню організацію та діяльність;
- проводять організаційні, наукові, культурно-масові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;
- сприяють працевлаштуванню осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі;
- розпоряджаються коштами та іншим майном, що знаходяться на їхньому балансі та банківських рахунках;
- виконують інші функції.

Також за погодженням з органом студентського самоврядування у вищому навчальному закладі приймається рішення про:

- відрахування осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі, та їх поновлення на навчання;
- переведення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб;
- переведення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі за контрактом за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб, на навчання за державним замовленням;
- призначення заступника декана, проректора, які відповідають за роботу із студентами;
- поселення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі, в гуртожиток і виселення з гуртожитку;
- затвердження рішень з питань студентських містечок та гуртожитків для проживання осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі.

Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів, типу та специфіки вищого навчального закладу студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу.

Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі та які:

- ухвалюють Положення про студентське самоврядування;
- обирають виконавчі органи студентського самоврядування та заслуховують їх звіти;
- визначають структуру, повноваження та порядок обрання виконавчих органів студентського самоврядування [20, с. 9-11].

Проаналізувавши зміни до Закону України «Про вищу освіту» щодо питань студентського самоврядування можна зробити висновок щодо позитивних зрушень у діяльності в діяльності органів студентського самоврядування. З-поміж основних хотілося б відзначити зміни в ставленні адміністрацій вищих навчальних закладів та законодавця до процесу освіти, можливість органу студентського самоврядування (далі ОСС) розпоряджатися власними коштами для виконання статутних завдань. Громадський контроль якості надання освітніх послуг та модель отримання вищої освіти, головним суб'єктом якої є саме студент як споживач цих послуг, – це курс, якого мають дотримуватися всі суб'єкти освітнього процесу. Найбільш прогресивними та активними у цьому процесі мають бути студенти та представники їхніх інтересів, якими є органи студентського самоврядування. Автори методичних рекомендацій з впровадження норм Закону України «Про вищу освіту» щодо студентського самоврядування [20] радять розглядати даний Закон як інструмент, що допоможе органам студентського самоврядування у досягненні їхньої мети – розбудови демократичного громадянського суспільства, адже саме такі принципи обстоюють у своїй діяльності ОСС. Метою ж авторського колективу «Методичних рекомендацій» є допомогти у з'ясуванні максимально ефективного механізму використання даного Закону.

Сьогодні в Україні діє Українська асоціація студентського самоврядування – національне недержавне об'єднання студентів України. Заснована 1999 року УАСС є найбільшим студентським об'єднанням України, що представляє інтереси понад 1,5-мільйонної студентської громади через 190 органів студентського самоврядування ВНЗ України з метою захисту прав і представництва спільних інтересів студентської молоді, сприяє об'єднанню, консолідації, координації діяльності органів студентського самоврядування та самоврядних студентських організацій вищих навчальних закладів України. УАСС є найбільшим неурядовим об'єднанням студентів. Від 2003 року має договір про співпрацю з МОН України. З 2008 року УАСС набула повноправного членства в ESU (об'єднання національних союзів студентів з 38 країн Європи). Партнерами Європейського союзу студентів є Європейський Союз, Рада Європи та

ЮНЕСКО. УАСС є автором змін до Закону України «Про вищу освіту» (щодо студентського самоврядування), розробка яких була започаткована ще 2003 року із залученням студентських національних об'єднань країн Європи. За час роботи УАСС провела понад 30 всеукраїнських та міжнародних студентських конференцій, близько 50 «круглих столів» загальнодержавного рівня, понад 100 – регіонального. Регулярно проводяться школи, семінари і тренінги із залученням експертів з Європейського союзу студентів, країн Європи, Національної Академії педагогічних наук України тощо.

На думку вчених В. Сластьоніна, І. Ісаєва, О. Міщенко, Є. Шиянова **[Ошибка! сточник ссылки не найден.]** самоврядування в первинному колективі й у масштабах усієї педагогічної системи у своєму формуванні повинне підкорятися наступним досить твердим алгоритмічним крокам: поділу конкретної справи на закінчені частини й обсяги; формуванню мікрогруп відповідно частинам і обсягам; вибору відповідальних за кожну ділянку діяльності; об'єднанню відповідальних у єдиний орган самоврядування; вибору головного, відповідального. Таким чином, органи самоврядування і їхня кількість в університеті мають формуватися в залежності від конкретних справ і видів діяльності, підготовкою яких зайняті й у реалізацію яких включені студенти на даний момент. Іншими словами, багато органів самоврядування тимчасові, створюються з визначеною метою і ніколи не формуються заздалегідь. У цьому й укладений великий педагогічний зміст, що дозволяє варіювати відносини керівництва – підпорядкування.

Для того, щоб студентське самоврядування ефективно сприяло розвитку у студентів університету громадянської активності, воно має відповідати певним вимогам. Узагальнивши принципи побудови і розвитку студентського самоврядування, що представлені в різних наукових джерелах і підтверджені практикою та власним досвідом дисертанта, вважаємо, що вони мають бути такими:

- змінюваність функцій керівництва і підпорядкування (аналогія – тимчасові зведені загони в досвіді А.Макаренка);
- побудова самоврядування «знизу» до «верху» (неможливо нав'язати самоврядування викладачами, оскільки тоді воно буде формальним і не результативним; ініціатива має йти від студентів);
- участь всіх студентів у самоврядуванні;
- демократичний стиль спілкування викладача зі студентами (даний принцип передбачає повне виключення авторитарно-адміністративних методів, глибоке переконання викладача в ефективності свого впливу на кожного студента лише за наявності спілкування на рівних, його високий авторитет, вміння підтримати активність, творче ставлення студентів до діяльності колективу);
- педагогічне керівництво лише за умов надання органами студентського самоврядування викладачам таких повноважень (деякою мірою даний принцип є похідним від попереднього. Самоврядування не означає повного невтручання викладачів у справи студентів. Воно вимагає вмілого керівництва і підтримки: допомоги студентам у визначенні початкової структури самоуправління, підтримки студентів у їхньому саморозвитку та самовихованні, наприклад, організаторських здібностей. Взаємодія педагогів з органами студентського самоврядування полягає, в першу чергу, у створенні умов для прояву їх повної самостійності та спільної відповідальності за колективну справу. Це є, на нашу думку, і кінцевою метою сприяння педагогами організації студентського самоврядування).
- наділяти студентів реальними правами і обов'язками, пов'язаними з прийняттям і реалізацією важливих рішень, які впливають на життя їхньої групи, факультету чи інституту чи навіть всього навчального закладу; самоврядування не повинно перетворюватися у гру, студенти мають відчувати реальні наслідки своїх дій.

2. Змістово-методичне забезпечення роботи студентського куратора

Під час навчання та роботи в університеті автором був помічений такий парадокс: не дивлячись на те, що у навчальному закладі функціонує студентське самоврядування, і це дає значні переваги для кожного, будучи засобом реалізації студентською громадою своїх прав, обов'язків та ініціатив через прийняття рішень і їх впровадження за допомогою власних ресурсів у сфері, що визнається адміністрацією, та у співпраці з нею, а також гарантії брати участь через своїх представників у вирішенні питань, які стосуються студентства; умовою самореалізації молодих людей (вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом) – було помічена пасивність першокурсників у роботі студентського самоврядування. Активізувалися ж вони та зверталися до органів самоврядування (з метою захисту своїх прав) в момент виникнення певної проблемної ситуації, скажімо, з поселенням у гуртожиток чи нарахуванням стипендії.

Щоб спонукати першокурсників до активної участі у студентському житті та задля усвідомлення ними рівності прав та обов'язків, допомогти їм досягти особистісної зрілості, що можливо лише через громадянське бачення світу, через оцінку усього, що відбувається навколо, з позицій власної активної участі та відповідальності за ті процеси, що проходять у студентському житті, а потім і в суспільстві, студентам старших курсів було запропоновано взяти кураторство над першокурсниками. Ініціатива була підтримана студентським активом; відгукнулися успішні в навчальній та активні в громадській діяльності студенти.

Варто зазначити, що студентське кураторство не знайшло відображення у науковій літературі. Науковцями розглядається кураторство педагога студентськими групами. Зокрема, І. Авдєєвою, В. Алфімовим, Р. Абдуловим, І. Мельниковою, С. Романовою, І. Соколовою та іншими науковцями розглядається зміст діяльності куратора академічної групи та його роль у процесі виховання студентської молоді, а ряд науковців (В. Базилевич, Є. Винославська, П. Колесник, Н. Косарева, Н. Лосева, Б. Саєнко, В. Сергєєва, Л. Смеречак та інші) вивчали психолого-педагогічні особливості виховної діяльності кураторів академічних груп у вищих закладах освіти.

За відсутності висвітлення даного питання нами були розроблені принципи, підходи, методи у роботі студентських кураторів, які зазначимо нижче.

Для того, щоб ефективно співпрацювати з групою першокурсників, студентському куратору необхідно детально вивчати інтереси студентів, мотиви навчання, сформованість базової культури та інші показники вихованості. З одного боку, студенту старших курсів зробити це простіше, ніж, скажімо, викладачу-куратору, за рахунок спілкування поза межами університету та значно меншої різниці у віці, а з іншого боку, для діагностики багатьох внутрішніх особливостей особистості цього буває недостатньо – потрібні перевірені методики. Це і було одним із аспектів роботи зі студентськими кураторами – консультації з приводу діагностики внутрішніх якостей, спрямованості, активності студентів-першокурсників.

Необхідною умовою успішної діяльності студента є засвоєння нових для нього особливостей навчання, що знімає відчуття внутрішнього дискомфорту і блокує виникнення конфлікту із середовищем. Протягом початкових курсів складається студентський колектив, формуються навички і уміння раціональної організації розумової діяльності, усвідомлюється покликання до вибраної професії, виробляється оптимальний режим праці, дозвілля і побуту, встановлюється система роботи з самоосвіти і самовиховання професійних та особистісних якостей. Різка ломка багаторічного звичного робочого стереотипу, основу якого складає відкрите І. Павловим психофізіологічне явище – динамічний стереотип, іноді призводить до нервових зривів і стресових реакцій. З цієї причини період адаптації, пов'язаний з ломкою колишніх стереотипів, може на перших порах зумовити і порівняно низьку успішність, і труднощі в спілкуванні. В одних студентів вироблення нового стереотипу проходить стрибкоподібно, в інших - рівно. Поза

сумнівом, особливості цієї перебудови пов'язані з характеристиками типу вищої нервової діяльності, проте соціальні чинники, на нашу думку, мають тут вирішальне значення. Знання індивідуальних особливостей студента, на основі яких будується система включення його в нові види діяльності і нове коло спілкування, що забезпечується самоврядуванням, дає можливість уникнути дезадаптаційного синдрому, зробити процес пристосовування рівним і психологічно комфортним.

Одним із головних завдань, студентського куратора у роботі з першокурсниками є допомога в адаптації до нової форми організації навчання, системи оцінювання знань, зміни місця проживання тощо. Під час взаємодії для вирішення цих завдань, інколи виникають конфлікти, які теж допомагає вирішити старший наставник – викладач.

В подальшому, для залучення першокурсників до участі в культурно-масовій роботі факультету та університету з метою формування громадянської активності для того, щоб запропонувати доручення, яке дійсно відповідає здібностям та інтересам студента, потрібно вміло їх діагностувати, в чому теж студенту-куратору допомагає педагог-наставник.

Варто зазначити, що за допомогою до викладача-наставника студент звертається лише за наявності суб'єкт-суб'єктних партнерських стосунків, доброзичливої атмосфери під час спілкування.

Юність, як стверджує Б.Ананьєв, є сенситивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини, найсприятливішим для завершення формування особистості та утвердження її психофізичних сил. У ході спеціального дослідження було встановлено, що на студентський вік припадає найвища можливість розвитку інтелекту, сенсорних процесів і сприймання, загальної реактивності й нейродинаміки, найбільша пластичність в утворенні складних психомоторних і інших навичок. В юнацькому віці проявляється найвища швидкість оперативної пам'яті й переключення уваги, здатність до розв'язання вербально-логічних задач тощо. Це „золота пора” людини щодо високого розвитку комплексу функціональних рівнів, досягнення найвищих результатів, які ґрунтуються на всіх попередніх процесах її біологічного, психологічного та соціального розвитку [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 5-6].

Вища освіта робить величезний вплив на психіку людини, розвиток її особистості. За час навчання в університеті, як зазначають психологи [Ошибка! Источник ссылки не найден., 5, Ошибка! Источник ссылки не найден., Ошибка! Источник ссылки не найден.], за наявності сприятливих умов, у студентів відбувається розвиток всіх рівнів психіки. Однак, з іншого боку, студентський вік характеризується ще й тим, що великі потенційні можливості досягнення можливого рівня розвитку моральної, громадянської, інтелектуальної й фізичної сфери сповна реалізуються не кожним студентом. Це пояснюється науковцями та підтверджується досвідом автора як недостатнім розвитком у 17-19 років здатності щодо свідомої саморегуляції поведінки, так і прихованою ілюзією, що це зростання сил триватиме "вічно", що краще життя все ще попереду, а тому всього омріяного можна легко досягнути.

В системі організації студентського самоврядування Національного педагогічного університету та Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського перший досвід кураторства відбувся за ініціативи студентів в 2012 році. Основною метою діяльності студентів-кураторів на той час була комфортна адаптація студентів першого курсу до університетського середовища та студентського життя; допомога у вирішенні виникаючих у першокурсників проблем: навчальних питань, альтернативного проведення часу за межами вузу і міжособистісних відносин. З часом спектр діяльності студентського кураторства за ці роки значно розширився, про що буде зазначено нижче.

За кожною академічною групою першокурсників закріплювався студент старших (3-4) курсів – студентський куратор (СК). Закріплення студента-старшокурсника за групою першого курсу відбувається добровільно на першому зібранні студентів. Обов'язковою вимогою до майбутнього студента-куратора є наявність у нього лідерських

якостей, тобто здатності в різноманітних ситуаціях повести за собою групу, взяти відповідальність на себе як за успіх, так і за неуспіх організованої діяльності. Від викладача вимагалось створення системи підготовки, що включала б в себе методичне забезпечення та організацію навчальних семінарів для студентів-кураторів. У перші місяці навчання за сприяння куратора-старшокурсника, як правило, формується актив групи, а до початку другого семестру вже може бути створений працездатний колектив, об'єднаний спільними інтересами у спільній навчанні та громадській роботі.

Проте, студентське кураторство не вичерпується, як вже було нами зазначено вище, лише вирішенням проблем студентського життя. Стимулом до виникнення ідеї використання студентського кураторства з метою формування громадянської активності було проведене нами анкетування студентів 1-го курсу НПУ імені М.П.Драгоманова в 2014 році [3]. За результатами проведеного анкетування довелося значну частину студентів (52 %) віднести до низького рівня громадянської активності (громадянську активність вони розуміють як прагнення людини «бути в курсі того, що відбувається в суспільстві, але необов'язково брати в тому участь»; інтерес до подій, що відбуваються в Україні та світі – відсутній. Цитуємо: «особливо не цікавлюся – своїх проблем вистачає»). На запитання «чи вважаєте ви за необхідне в майбутньому відстоювати власні професійні права» студенти не планують брати на себе громадянську відповідальність (відповідь: «я не хочу брати на себе відповідальність за інших») і не збираються в майбутньому працювати за фахом (на питання «як ви оцінюєте свою майбутню професію» відповідають «по можливості намагатимусь не працювати за фахом»). Причиною низького рівня матеріального благополуччя людини ця категорія студентів (99 %) називають державу; брати участь у студентському самоврядуванні не бачать потреби). До середнього рівня громадянської активності віднесли 35 % всіх опитаних і, на жаль, лише 13% респондентів можливо віднести до вищого рівня розвитку громадянської активності.

Джерелом соціалізації студента першокурсника є не лише зміст педагогічного процесу у вищому навчальному закладі, а й соціально-професійне його оточення, студентська референтна група, засоби масової інформації, громадські об'єднання студентів тощо. Процес соціалізації особистості майбутнього фахівця триває як адаптація, індивідуалізація та інтеграція в умовах вузівського культурно-освітнього середовища. Надзвичайно важливим, на нашу думку, буде включення першокурсників у нові для них види діяльності та нове коло спілкування, що досить ефективно можна реалізувати за допомогою студентського кураторства. Тобто ще одним важливим завданням у діяльності студентського куратора є сприяння утворенню спільноти в межах навчальної групи.

Одним із методів традиційно є організація спільної діяльності. Задля цього студентом-куратором за сприяння викладача обирався захід і пропонувалося розподілити ролі в групі на зразок кооперативного навчання.

Кооперативне навчання – (нім. *Kooperatives Lernen*) передбачає співробітництво студентів в групах. При такому підході студенти досягають успіхів у особистісному розвитку (до якого відноситься і громадянська активність) за умови спільної діяльності, лише взаємодіючи один з одним.

При використанні кооперативного навчання студенти зіштовхуються з необхідністю вербалізації своїх думок і аргументацією своїх висловлювань. Вони вчаться дивитися на поставлену проблему з іншого погляду і аналізувати інші, досить часто протилежні думки.

Джонсон Д. і Джонсон Р. виділяють п'ять основних критеріїв успішного кооперативного навчання:

1. **Позитивна залежність.** Успіх кожного залежить від сумлінності інших. Студенти вчаться взаємній відповідальності і роботі в команді.
2. **Пряма підтримка.** Студенти підтримують один одного безпосередньо. Вони обмінюються думками, джерелами та матеріалами, дають оцінку виконаній роботі

один одного з метою отримання спільного результату роботи. Вони роз'яснюють один одному новий матеріал і допомагають усувати прогалини в знаннях.

3. **Відповідальність.** Кожен студент бере участь в роботі групи і вносить свій внесок у роботу над заданою проблемою. Кожен учасник несе відповідальність за результат групової діяльності, виконує посильну йому роботу, намагається зрозуміти сутність питання.
4. **Соціальна компетентність.** Студенти вчаться взаємній довірі і повазі, чітко висловлювати свої думки в процесі спілкування і вирішувати можливі протиріччя і конфлікти.
5. **Власна оцінка.** Студенти вчаться оцінювати власний внесок в успіх групової роботи, а також оцінювати спільну роботу групи з точки зору використовуваних методів роботи, знаходити причини невдач [6, с.35].

Під час кооперативного навчання студенти в групі за допомогою старшого студента-куратора розподіляють між собою посади: спікера, аналітика, презентатора, тайм-аутера, секретаря, координатора, а також мають змогу самостійно придумати собі іншу посаду, за згодою групи. Зупинимось на обґрунтуванні посадових обов'язків.

1. Спікер групи (може розподіляти ролі в межах групи; проводить інструктаж щодо мети, завдань і алгоритму виконання завдання; залучає до роботи всіх учасників; ініціює дискусію за змістом запропонованих пропозицій; пропонує учасникам висловлюватися по черзі; проводить попереднє голосування щодо запропонованих ідей; здійснює опитування членів групи відповідно до завдань; підбиває підсумок спільної діяльності; бере участь у обговоренні).
2. Аналітик (аналізує роботу учасників групи; зіставляє особистісний освітній продукт кожного з освітніми продуктами інших членів групи, порівнює, критично оцінює відповіді, пропозиції, допомагає групі розкрити сутність проблеми, спонукає до прийняття виваженого рішення; бере участь у обговоренні).
3. Презентатор (доповідає про результати роботи групи; представляє узгоджене рішення або результати власної діяльності кожного учасника чи найбільш доцільного варіанту; представляє сукупний освітній продукт; аргументує висловлені позиції; бере участь у обговоренні).
4. Тайм-аутер (стежить за часом виконання роботи, порушенням часу під час виступу презентатора та учасників групи; координує роботу всіх учасників і кожного зокрема, допомагає не відступати від розкладу і сконцентруватися на загальній проблемі; відповідає за регламент; бере участь у обговоренні).
5. Секретар (веде записи результатів роботи групи, висловлених учасниками під час обговорення думок, пропозицій, ідей, нестандартних підходів; бере участь у обговоренні).
6. Координатор (організовує комунікативне співробітництво; допомагає конкретному членові групи, якщо в цьому є потреба; стимулює комунікативну активність учасників, переконує конструктивно критикувати, досягати рішень, компромісів, не відхилятися від завдань, шукати нові ідеї щодо розв'язання проблеми; підбадьорює, гармонізує психологічний комфорт групи, створює атмосферу творчого спілкування, позитивного настрою; бере участь у обговоренні).

Студентське кураторство сприятиме творчій самореалізації першокурсників, усвідомленню необхідності самостійного підвищення рівня громадянської активності, формуванню позитивної мотивації до майбутньої професії. Кураторство студентів-старшокурсників є значним виховним ресурсом вузу, що проявляється в: розвитку громадянської активності, вдосконаленні лідерських якостей (необхідних як для особистого життя та життя в суспільстві, так і для майбутньої професії). Спостереження за роботою студентів-кураторів дозволяє зробити висновок також про те, що його

неможливо застосувати в наказовому порядку. Саме добровільне волевиявлення і особиста мотивація студентів-старшокурсників може принести позитивний результат. І тільки у випадку, коли студент-куратор та педагог-наставник стають для першокурсників людьми, яким вони довіряють, їхні думки для них будуть вагомими, і взаємодія та співпраця старшокурсників і першокурсників буде плідною.

Отже, ми розглянули студентське кураторство як один з методів формування громадянської активності студентів. Студентське кураторство позитивно впливає на розвиток громадянської активності як самих студентів-кураторів, так і їх підопічних за таких умов: наявності лідерських якостей у студентів-кураторів та співпраці з викладачами. Показано, що така співпраця не може бути адміністративно встановленою, а має бути наслідком ініціативи студентів, стимулом до якої будуть гуманні дружні стосунки між викладачем та студентом.

3.Методика проведення тренінгів лідерства та створення блогу з метою вдосконалення громадянської активності.

Однією з проблем в системі роботи студентського самоврядування є відсутність налагодженої комунікації (за умови співпраці протягом року) між головами та членами студентських рад різних факультетів, хоча було помічено, що в окремих малих групах вони виявляють дружні взаємостосунки, наявні взаєморозуміння, довіра й підтримка ініціатив.

Другою проблемою є відсутність у студентів університету відчуття кореляції (співвіднесення) загальної мети чи завдань студентського самоврядування (наприклад, «зміни до кращого стану молоді в місті») із індивідуальними цілями чи завданнями кожного з них. Зазначені проблеми свідчать про недостатній рівень операційно-діяльнісного компоненту громадянської активності студентів.

Для вирішення зазначених проблем та підвищення рівня операційно-діяльнісного компоненту громадянської активності студентів університету нами були визначені два завдання та розроблена програма їх розв'язання. Завдання звучать так: 1. Познайти студентів, сприяти виробленню умінь для конструктивної комунікації. 2. Сформувані умінь співвідносити власну, індивідуальну ціль із командними, глобальними (т.т. суспільними).

Отже, пріоритетність у вирішенні зазначених завдань надається:

- командному духу, формуванню дружніх стосунків;
- командній взаємодії
- системі зовнішніх (міжгрупових) комунікацій;
- актуалізації спільної мети;
- кореляції особистих цілей з командними
- визначенню своєї ролі в команді
- підвищенню особистої мотивації
- довірі, почуттю безпеки в групі

На тренінгу були присутні 188 студентів ВНЗ і 30 представників громадських організацій. Всього присутніх 240 особи.

Таймінг тренінгу з підвищення рівня операційно-діяльнісного компоненту громадянської активності студентів можна бачити в додатку Є.

Легенда – армія майбутнього.

Учасники-новобранці, що надійшли в розташування командування для того, щоб пройти навчання і стати бійцями Армії майбутнього. Є особливо важливе завдання перевірити новобранців на профпридатність і визначити, чи здатні вони захищати Батьківщину, працюючи виключно в команді і довіряти один одному найцініше – життя. Їм необхідно пройти курс виживання в польових умовах, а також показати свої інтелектуальні здібності. З цим завданням їх знайомить Генерал Армії майбутнього (аніматор)

Учасники отримують бейджики з номером від 1 до 6 (на бейджі буде вказано номер групи, в якій той буде учасником, тобто поділ на групи по 15 осіб відбувається при отриманні бейджиків, спонтанно)

Кожна група має пройти по 10 вправ-етапів в супроводі досвідчених прапорщиків (інструкторів). Інструктора в штанах і бонданах захисного кольору.

Загальний збір проходить на плацу. Генерал Х пояснює місію, каже надихаюче слово, типу «Україна в біді, її доля залежить від тебе, новобранець ...» і відправляє на завдання.

При проходженні етапу команда отримує «Зірку». Тільки в тому випадку якщо зібрані всі зірки, учасників приймають в армію майбутнього. Інструктор може додати зірку за дружність, веселість і т.д. в разі якщо один етап не буде пройдений з якоїсь причини. Потім підсумовується загальне число зірок, зібраних командами і визначається внесок в майбутнє. По закінченню генерал Х вручає посвідчення молодшого лейтенанта Армії майбутнього кожному учаснику тренінгу.

Опис вправ в форматі легенди (далі за інструкцією).

1. *Крижинка*. Тренер: «Отже, ви зараз перебуваєте на крижині посеред Північного Льодовитого океану; крижина тоне, а до прибуття гелікоптера рятувальників залишилося 30 хвилин». Учасники знаходяться на Північному Льодовитому океані. Щоб врятуватися, потрібно зібратися на шматочку крижини. Задача – поміститися всією групою на цьому шматочку платформи, щоб не заступаючи за її краї утриматися 10 сек. Порушення правил повертає команду до початку.
2. *Пальці / підстрибування на 3*. Тренер: «Уміння розуміти один одного без слів не раз рятувало життя мені і моїм товаришам. Відпрацювавши цей навик, ви станете непереможні». Стоячи в колі, група рахує від 1 до ... Кожен по черзі називає чергове зростаюче число. Замість числа, що включає 3, або ділиться на 3, треба подстрибнути. Через якийсь час тих, хто помилився можна виключати. І так до переможця. Замість підстрибування можна плескати, топати, крутитися.
3. *Човник*. Тренер: «Солдат іноді потрапляє в екстремальні ситуації, коли можна надіятися лише на себе або на плечі товариша, іноді в буквальному сенсі».
4. *Падіння на довіру / джойстик*. Тренер: «Довіряти один одному дуже важливо. А якщо від колег залежить твоє життя?». Учасники стають в дуже тісне коло. Один учасник стає в центр, закриває очі і падає назад або вперед на підставленні руки тих, хто стоять в колі. Група акуратно гойдає його із боку в бік по колу. Людина в центрі повинна стояти розслабившись і не згинати ноги в колінах.
5. *Вязниця*. Тренер: «Ви на надсекретній базі, але вам потрібно по швидше вибратися, доки вас не виявили. Ваше завдання полягає в тому, щоб перебратися через паркан, який під електричним струмом».
6. *Квадрат*. Тренер: «Уміння без компаса знаходити напрямок, незамінний в тривалих військових операціях. А вміння без приладів побудувати квадрат іноді може врятувати життя. Але що робити, якщо при цьому зав'язані очі і неможливо розмовляти?»
7. *Шишки*. Тренер: «Справжній солдат, як Юлій Цезар, повинен вміти робити кілька справ одночасно. А ви вмiєте?»
8. *Горизонтальна павутинка*. Тренер: «Ви на мінному полі. Потрібно акуратно по ньому пройти на розриваючи ваших рук».
9. *Колода*. Тренер: «Настала ніч, а вам для продовження шляху необхідний світлий час доби. Найновіші розробки вчених. Їм вдалося створити міст, при проходженні котрого змінюється час доби».
10. *На руках*. Тренер: «Справжній борець завжди повинен міцно стояти на ногах. Але іноді трапляються ситуації, де потрібні сильні руки і вміння стояти на них, причому потрібно поставити на руки ще й своїх товаришів, та й самому не впасти».

11. *Нога в ногу*. Тренер: «Найцінніше, при виконанні особливо парного завдання – це підтримка і допомога товаришів. А що робити якщо у вас пов'язані ноги?».
12. *Лабіринт*. Тренер: «Як пройти складний і заплутаний шлях з зав'язаними очима? Звичайно ж тільки за підтримки своїх товаришів».
13. *Вертикальна навутичка*. Тренер: «Подолати перешкоду можна різними шляхами, але для кожного з вас є тільки один шанс і тільки один шлях для кожного! Як не упустити цей шанс і вибрати правильний шлях». Вертикально натягнута сітка з мотузки з комірками 70 на 70. Команда повинна пройти з одного боку сітки на іншу за умови, що в одну і ту ж комірку може пройти тільки один гравець. Завдання: в повній тиші перебраться на іншу сторону, не торкнувшись мотузки.

Тренінг буде ефективним, якщо учасники дотримуватимуться таких правил:

1. Правило про команду.

Вправа вважається виконаною, якщо його виконала вся команда. Якщо один з учасників порушував правила вправи, то вся команда виконує вправу з початку.

2. Правило безпеки

Група забезпечує безпеку кожного учасника, який виконує вправу. Інструктор має право накладати вето на спосіб виконання вправи, якщо вважає його небезпечним для здоров'я учасників.

3. Правило про підручні засоби

Використання підручних засобів забороняється

Принципи участі

1. Кожен має бути відкритим для обговорення і прийняття рішень
2. Кожен повинен зробити все від нього залежне для досягнення результату

Структура вправ

Всій команді необхідно з пункту А потрапити в пункт Б, подолавши деяку перешкоду за певними правилами. Важливо, щоб всі учасники потрапили в пункт Б. При цьому, якщо хтось із учасників порушує правила в процесі виконання вправи, то вся команда починає вправи спочатку. Ці умови роблять гру суто командною: фізична сила, спритність, кожного учасника, безумовно є важливим внеском в загальну перемогу, але не може її гарантувати. Часто більш важливо надавати перевагу таким якостям людини, як вміння повести інших за собою, захопити команду грою, сфокусуватися і сфокусувати інших на те, що відбувається, зробити так, щоб перемога команди на даному вправі стала спільною метою для учасників.

Функції тренера, який проводив тренінг, полягали в тому, щоб: *перед початком тренінгу*: перевірити безпеку (спорядження, місцевість), розповісти легенду, дати інструкцію (має бути зрозумілою, чіткою, повною), перевірити її розуміння, розповісти про забезпечення безпеки саме в цій вправі, походження вправи, слідкувати за безпекою, слідкувати за виконанням (правила), подбадьорювати, підтримувати моральний дух-якщо в цьому є необхідність, ускладнювати або спростити – тільки якщо в цьому є необхідність, закінчити проходження вправи, якщо: виконані завдання вправи, порушення правил, порушення безпеки, походження втратило сенс, припинення командою (переконалися, що це командне рішення) по закінченню вправи похвалити команду, дати команді відсвяткувати перемогу, порадіти перемозі, провести рефлексію (в т.ч. утилізувати негатив, зробити висновки), ще раз похвалити команди і дати порадіти перемозі, здійснити перехід до наступної вправи.

У контексті нашого дослідження важливим є етап рефлексії (формування результативно-рефлексійного компонента громадянської активності) студентами проробленої роботи. У рефлексії є 3 основні блоки питань, які повинні йти один за іншим без порушення порядку (Робити-отримувати досвід-рефлексувати досвід-отримувати знання)

1. Питання про зовнішню діяльність: що тут відбувалося? що ти робив?

2. Питання про внутрішню діяльність (про досвід, почуття): сподобалося чи ні? Що сподобалося в тому, що робив? як ти це робив? Як саме? Які це викликало емоції і почуття? -що у тебе добре вийшло? Що б ти хотів покращити в своїх діях?
3. Питання про концепцію: що ти про себе дізнався? Що нового ти дізнався про себе? Яку теорію ти виявив / відкрив для себе?

Фінал рефлексії – короткий змістовний висновок.

Наведемо приклади рефлексії учасників після деяких вправ.

Вправа «Підстрибування».

1. *Питання про зовнішню діяльність:* що ти робив? Що тут відбувалося?

Відповіді: «Ми разом грали в гру і нам було дуже цікаво», «Я разом з усіма грав у гру, а також намагався уважно виконувати правила гри», «Я намагалася про себе порахувати цифри, які діляться на 3», «Я намагався правильно виконувати правила гри, щоб не підвести інших», «Я отримав позитив і веселий дух».

2. *Питання про внутрішню діяльність:* чи сподобалося? Що сподобалося у тому, що робив? Як ти це робив? Як саме? Які емоції та відчуття це викликало?

Відповіді: «Сподобалося стрибати», «Сподобалося відчувати себе відповідальним за свої дії», «Сподобалося згадувати таблицю множення на «3», «Сподобалося відчувати себе в одному колі з іншими», «Мені було цікаво і я отримувала задоволення під час гри», «Було відчуття хвилювання за інших», «Отримав емоції радості, цікавості, хто ж прогавить свій стрибок?!»

Що в тебе добре вийшло? Щоб ти хотів покращити у своїх діях?

Відповідь: «Рахувати», «Сконцентруватися на досягнутій цілі».

3. *Питання про концепцію:* що ти про себе дізнався?

Відповіді: «Я вмію швидко рахувати», «Я вмію сконцентруватися на досягнутій цілі», «Я вмію слухати ближнього», «Я вмію відчувати сусіда». Яку теорію для себе відкрив?

Відповіді: «Теорію ближнього», «Теорію групи»,

Фінал: цікава гра як руханка.

Вправа «Крижинка».

1. *Питання про зовнішню діяльність:* що ти робив?

Відповіді: «Намагався встояти», «Намагався знайти для себе місце на килимку», «Намагалася втриматися, щоб не впасти».

2. *Питання про внутрішню діяльність:* що сподобалося, коли виконував вправу?

Відповіді: «Обніматися», «Було весело та позитивно», «Виконував головну роль», «Сподобалося, що Андрій після наших багатьох спроб, узяв на себе відповідальність лідера і згуртував усіх нас».

Які емоції, відчуття викликала гра?

Відповіді: «Емоції переживання за ближнього», «Емоції страху «щоб не впасти», «Відчуття команди, що ми під кінець вправи згуртувалися, Андрій (лідер) нам нагадав правила команди, винайшов механізм, умови для нашої групи і ми досягли кінцевого результату».

Що в тебе гарно виходило і щоб ти хотів покращити у своїх діях?

Відповіді: «В мене гарно виходило слухати лідера», «В мене не виходило встояти», «Я шукав у нашій команді опору для підтримки», «Я б хотіла змінити лідера, мені здається, що він довго шукав компроміси для всіх нас», «Мабуть, якби я уважніше прислухалася до лідера, то в нас би швише вийшло дійти до кінцевого результату», «Гра весела, хоча

вимагає серйозності і на перший погляд цього не скажеш. І тут відразу мені здалося, що усе так легко, а потім, коли в нас почалася взаємодія, то виявилось, що ми повинні прислухатися в першу чергу до лідера, а потім і один до одного».

3. *Питання про концепцію: що ти про себе дізнався?*

Відповідь: «Я дізнався, що я гарний лідер», «Я дізналася, що я гарний виконавець», «Я дізналася, що вмію довіряти»,
Яку теорію для себе відкрив?

Відповідь: «Теорію згуртованості», «Теорію команди», «Теорію взаємодії та досягнення цілей».

Фінал: в цій вправі ми з'ясували, хто в нас лідер.

Вправа «Павутина».

1. *Питання про зовнішню діяльність: що ти робив? Що тут відбувалося?*

Відповіді: «Я обрав для себе роль лідера, тому що на початку гри я помітив, що учасники прислухаються до мене і почав підбирати підходящі варіанти для кожного», «Ми почали вже більше прислухатися один до одного», «Спочатку я допомагав одному з учасників пройти етап, а потім і сам його швидко пройшов», «Ми намагалися уважніше ставитися один до одного».

2. *Питання про внутрішню діяльність: що сподобалося, коли виконував вправу. Які емоції, відчуття викликала гра? Що в тебе гарно виходило і щоб ти хотів покращити у своїх діях?*

Відповіді: «Я як лідер уважно прослухав правила, скоріше спробував разом з командою визначити розмір тулуба учасників з розміром дірки в яку треба пролізти і почали проходження вправи», «Коли ми почали проходження вправи, декілька разів ми майже швидко дійшли до кінця, але нам все-таки не вистачало стриманості у емоціях та ще деякі учасники безвідповідально ставилися до вправи», «Під час третьої спроби ми всі (команда) узяли себе в руки, заспокоїлися і пройшли швидко вправу», «Перед останнім проходженням ми почали вже обмінюватися порадами і прислухатися один до одного. Я думаю, що це тільки нам і допомогло».

3. *Питання про концепцію: що ти про себе дізнався? Яку теорію для себе відкрив?*

Відповідь: «Після цієї вправи я виявила, що дійсно є така теорія як – команда», «Я зрозуміла, що є розуміння та повага до тих, з ким працюєш в одній команді», «Після цієї вправи ми більше почали слухати один одного та відчувати».

Вправа «Джойстик»

1. *Питання про зовнішню діяльність: що ти робив? Що тут відбувалося?*

Відповіді: «Я відчував себе джойстиком. І мені на диво було комфортно. Я відчував, що мене тримає моя команда», «Ми почали працювати разом вже краще. Ми всі працювали вже злагоджено, без проблем тримали того, хто був у центрі».

2. *Питання про внутрішню діяльність: що сподобалося, коли виконував вправу. Які емоції, відчуття викликала гра? Що в тебе гарно виходило і щоб ти хотів покращити у своїх діях?*

Відповіді: «Я як джойстик отримав приємні відчуття». «Я довіряв команді і мені це сподобалося», «Якщо б це була перша вправа для нас, мабуть я би не спробував себе у ролі джойстика, бо на той час в нас ще не було довіри один до одного», «Я відчувала, що я відповідальна за того, хто у центрі і моя задача полягала у тому, щоб він довіряв мені, хвилювалася за нього і хотіла, щоб йому було приємно».

3. Питання про концепцію: що ти про себе дізнався? Яку теорію для себе відкрив?

Відповідь: «Дізнався, що можу довіряти своїй команді», «Я дізналася, що можу працювати в одній команді з іншими»,

Фінал: команди без довіри не існують.

З метою вдосконалення лідерських якостей студентів – учасників формувального експерименту, їм було запропоновано взяти участь у освітньому проекті під назвою «Лабораторія Лідерства», який був проведений з 1.02.2012 по 29.03. 2012 і в якій автор проводила тренінг на «Лідерство».

Змістом діяльності лабораторії було: активізація студентської молоді для громадської праці, розкриття індивідуальних можливостей через теоретичні та практичні знання. Протягом 2-х місяців молоді лідери віком від 15 до 25 років міста Миколаєва проходили тренінги, зустрічі, екскурсії, виконання практичних завдань.

Метою проекту була активізація молодіжного та студентського руху в місті через залучення потенційно активної молоді; розкриття молодіжного потенціалу міста; сприяння розвитку суспільно активної молоді.

Програма освітнього проекту включала теоретичну та практичну частини, а також зустрічі з відомими політиками. До теоретичної частини входили тренінги: комунікативний, «Лідерство», «Робота в команді», «Розвиток проектного мислення», «Робота зі ЗМІ». Практична частина включала реалізацію проектів: спортивного: проведення спортивних стартів, ігор, змагань та ін.; благодійного: дитячий інтернат, реабілітаційні центри, дитячі будинки та ін., розважального : конкурси, вечірки, свята та ін.

Розглянемо методику проведення деяких тренінгів.

Усі завдання тренінгів були покликані на розвиток в кожного учасника таких якостей, як впевненість у собі, цілеспрямованість та комунікативність. Вправи тренінгу для студентів було підібрано таким чином, щоб вони могли побачити свою роль у команді, усвідомити важливість кожної думки та дії у спільній справі.

Комунікативний тренінг

Тренінговий сценарій

Укладач: викладач кафедри загальної та вікової психології, тренер Психологічної служби МНУ імені В.О.Сухомлинського Задіранова Г.В.

Мета тренінгу: Розвиток комунікативних навичок та вмінь професійної комунікації.

Ідеєю концепції комунікативного тренінгу є орієнтація на професійні установки та подолання стереотипів.

В **основу** концепції комунікативного тренінгу покладено уявлення про те, що тренінг повинен сформувати професійну комунікативність учасників. Після тренінгу його учасники повинні не тільки *вміти* використовувати те нове, що вони отримали у тренінгу, але й *застосовувати* нові знання та новий досвід у своїй діяльності.

Основними **завданнями** тренінгу є:

I. Для учасників:

- навчання партнерській стратегії взаємодії;
- розвиток уявлень про себе як суб'єкта суспільного процесу;
- підвищення особистісної та професійної самооцінки учасників, пошук ресурсів;
- стимулювання інтересу до суспільної діяльності;
- оптимізація професійних установок у сфері мотивації суспільної діяльності.

II. Для тренерів:

- ознайомлення з основними напрямками та формами, які сприяють професійному становленню;
- демонстрація ефективності процедури групової рефлексії як інструменту самовдосконалення;
- проведення аналізу і корекції помилкових комунікативних стратегій поведінки серед учасників.

Вправа «Знайомство».

Мета: познайомитися із учасниками тренінгу, створити сприятливий мікроклімат.

Завдання: учасники виробляють собі бейджи із власним ім'ям (не обов'язково ім'я з паспорту). По кутам бейджа вказують про себе коротку характеристику:

- мої домашні улюбленці (лівий верхній кут);
- мої захоплення (хобі) (правий верхній кут);
- мої найближчі цілі (правий нижній кут);
- яка сфера суспільного життя мене цікавить (політика, освіта, соціальна сфера і т.п.) (лівий нижній кут).

Далі учасникам на знайомство дається 5-7 хвилин. Кожен учасник повинен представитися якомога більшій кількості людей, щоб запам'ятатися.

Обговорення: чи вдалося представитися усім? Хто запам'ятався найбільше? На що звертали увагу при знайомстві?

Вправа «Самопрезентація».

Мета: запуск процесів саморозкриття та презентації власної особистості.

Завдання: кожен учасник протягом 10-15 хвилин створює власне резюме у тій формі, яка, на його думку, може найповніше розкрити та підкреслити його особистість (малюнок, вірш тощо). У резюме повинні бути указані факти із минулого, теперішнього та перспектива на майбутнє.

Далі презентація кожным учасником власного резюме.

Обговорення: опис якого часу (теперішнє, минуле, перспектива на майбутнє) був найскладнішим? Чи було складно чи незручно розповісти про себе на аудиторію?

Вправа «Інтерв'ю».

Мета: розвиток комунікативних навичок.

Завдання: учасники діляться на пари. По черзі беруть один у одного інтерв'ю на будь-яку тему, ставлячи запитання абсолютно різної тематики. На кожне інтерв'ю 10-15 хвилин.

Обговорення: У якій ролі почувалися найзручніше? Чому? Чи були у Вас питання, про які Вам хотілося розказати, а у Вас не запитали? Що при цьому відчували? Чи були питання, на які не хотілося відповідати? Чому?

Вправа «Вільний мікрофон» дозволяє кожному з учасників продемонструвати навички впевненої поведінки у публічній ситуації. Ефективне виконання вправи потребує від кожного достатньої відкритості, ширості та довіри оточуючим, а також особистої впевненості у тому, що «Я - цікава людина і у оточуючих виникає багато запитань до мене».

Завдання: учасники мають скористатися можливістю побути «у центрі уваги» та за допомогою групи краще розібратися у собі. Основне правило - відповідати на запитання якомога відвертіше та повніше. Запитання членів групи можуть стосуватися особливостей характеру, звичок, інтересів, прихильностей респондента, його точок зору відносно життєвих проблем і т.ін.

Учасник, виказавши бажання відповісти на запитання членів групи, сідає обличчям до них. Інші по черзі можуть поставити підготовлене питання, використовуючи принцип «вільного мікрофону».

Послідуюче обговорення результатів стосується переживань, пов'язаних із ситуацією публічності, відвертості та підвищеного інтересу щодо себе.

Вправа «Вибори».

Мета: розвиток навичок публічного виступу.

Завдання: учасники об'єднуються у три групи. Кожна є певною партією (групою, блоком тощо). Дають назву своїй групі. У середині групи обирається лідер, що буде балотуватися на пост ректора (Президента, міського голови тощо). Лідер із групою готують промову (звернення), чому саме їхній кандидат повинен зайняти цю посаду.

Цим часом із групи учасників обираються 2-3 учасника, що виступатимуть «провокаторами». Під час промов «провокатори» ставлять провокаційні питання та створюють такі ситуації, щоб лідери зняковіли, заплуталися, зупинилися (можливо, навіть, зняли свою кандидатуру із виборчих перегонів) та проводять провокаційну роботу у групах опонентів.

Далі проводяться вибори. За свого лідера група не може віддавати голос, тільки за когось із конкурентів.

Загальна рефлексія

Розвиток рефлексивної компетентності. Процес і результат реконструкції суб'єктом об'єктних відносин, результатом яких є підтвердження існуючих і поява нових знань про себе.

Питання: яку вправу було найтяжче виконати? Чому? Що було найскладнішим у останній вправі? Чому? Чи вдалося лідерам справді відчувати себе на місці учасника справжніх перегонів? Чи вдалося учасникам відкрити у собі щось нове? Що саме?

Що відбувалося? Що при цьому відчували? Які виникли проблеми? Що я буду із цим робити?

Тренінг «Робота в команді»

Укладач: доцент кафедри соціальної педагогіки, тренер Психологічної служби МНУ ім.В.О.Сухомлинського, канд.пед. наук Хозраткулова І.А.

Мета: усвідомлення учасниками необхідності конструктивної командної взаємодії, відпрацювання навичок продуктивної роботи у команді

Завдання:

1. Розвинути командний стиль роботи
2. Визначити основні принципи утворення команди
3. Сформувати мотиви роботи у команді
4. Підтримувати атмосферу довіри та колективного розв'язання наявних проблем під час взаємодії.
5. Виявити труднощі у прийнятті командних рішень, визначити проблеми на шляху до конструктивної взаємодії у команді
6. Розвивати комунікативні навички, сприяти доброзичливій взаємодії учасників

Очікувані результати

- Усвідомлення правил роботи у команді
- Зміцнення атмосфери довіри у тренінговій групі (команді).
- Навчання продуктивній взаємодії у команді;
- Створення позитивного мікроклімату у тренінговій групі(команді).
- Удосконалення навичок групової взаємодії та комунікативних умінь.
- Усвідомлення ролі лідера у команді.

Базові поняття: *тренінг, команда, позитивний мікроклімат у групі, продуктивна діяльність у команді, роль лідера, конструктивна взаємодія.*

Тривалість: 180 - 240 хв.

Обладнання: Папір формату А-1 (2 од.), маркери (1 уп.), краски (2 од.), пензлики за кількістю учасників, стікери (1 блок), аркуші паперу А-4 та ручки (за кількістю учасників).

*За уміння працювати з людьми
я готовий платити більше, ніж за
будь-яке інше уміння на світі
Джон Рокфеллер.*

Структура заняття

№ п/п	Вид роботи	Тривалість (хв.)	Ресурсне забезпечення
	Вступний блок		

1.	Вітання	2	
	Знайомство. Вправа «Крок назустріч»»	10-15	
2.	Оголошення мети, орієнтація на специфіку роботи. Актуалізація проблеми	10	
3.	Вироблення правил.	10	Папір формату А-1, маркери двох кольорів
4.	Очікування. Основний блок	15-20	Плакат, стікери
5.	Вправа «Обери позицію»	10-15	
6.	Вправа «Груповий малюнок»	40-50	Папір формату А-1, краски або фломастери, пензлики, склянка води.
7.	Вправа «Вігер віяв...»	5	
8.	Вправа «Карусель»	35-40	Папір, фломастери
9.	Інформаційне повідомлення тренера	5-7	
10.	Розвиток практичних навичок: Техніка «Я-висловлювання»		
11.	Вправа «Збір трофеїв»	10	
	Техніка «Свічка»	15	
12.	Вправа «Кожний...»	20	Картки з питаннями
	Заклучний блок		
13.	Вправа «Єднальна нитка»	5	Клубок ниток
14.	Рефлексія «Тут і зараз» Збір очікувань	15	Плакат
15.	Завершення роботи Вправа «Прощання»	5	

Хід тренінгу

Вправа «Крок назустріч»

Мета: звернути увагу один на одного, створити доброзичливу атмосферу, хороший настрій для подальшої роботи.

Завдання: група стає в коло. Першим називає своє ім'я тренер і робить крок вперед, група хором повторює ім'я та також робить крок уперед. Наступний учасник продовжує у тій самій послідовності. Вправа триває до тих пір, поки кожний не назве своє ім'я.

Вправа «Обери позицію»

Мета: продемонструвати різноманітність поглядів і думок, удосконалювати комунікативні уміння; сприяти розвитку толерантного ставлення до думок інших

У вправі використовуємо метод «кути», що сприяє виникненню дискусії, залучає учасників до роздумів над проблемою ефективності командної діяльності.

Крок 1. Подумайте над висловом і станьте поряд із плакатом, який демонструє ваше ставлення до нього.

У різних кутах приміщення вивішуємо плакати з визначеними позиціями:

- абсолютно погоджуюсь;
- абсолютно не погоджуюсь;
- скоріше згоден;
- скоріше не згоден;

Крок 2. Обговоріть проблему в групі, обміняйтесь думками й поглядами. Складіть аргументований презентаційний виступ щодо захисту вашої позиції.

Крок 3. Презентуйте свій виступ іншим. Учасники інших груп ставлять запитання й висловлюють своє ставлення.

Учасникам дозволено змінити позицію, якщо їх переконали в іншому. Але зміну позиції потрібно аргументувати.

Тренер виділяє найбільш конструктивні виступи.

Рекомендації тренеру: спостерігати за дотриманням правил ведення дискусії:

- не ухилятися від теми;
- не абстрагувати;
- не виявляти агресії до іншої точки зору;
- дотримуватись регламенту.

Вправа «Карусель»

Мета: виявити реальні причини, які заважають учаснику реалізуватись у команді; знайти оптимальні шляхи виходу з проблемних ситуацій, визначити прийоми конструктивної діяльності у команді.

Завдання: протягом 5 хвилин методом «мозкового штурму» назвати основні проблеми, які виникають під час прийняття командних рішень.

Тренер фіксує проблеми, але не коментує й не критикує. Методом більшості виділяють від 3 до 5 основних проблем. Залежно від кількості виділених проблем, група об'єднується у підгрупи. Кожна з підгруп аналізує одну з проблем і пропонує шляхи її вирішення. Варіанти рішення записують на папері.

Через 5 хвилин група за годинниковою стрілкою передає свій аркуш іншій групі, яка, в свою чергу, передає свій аркуш третій групі й т.д.

Робота з відпрацювання рекомендацій продовжується по колу до тих пір, поки аркуш повернеться по колу до тих, хто починав працювати над проблемою. Таким чином, за допомогою «каруселі» відпрацьовуються всі проблемні питання. Кожна підгрупа обговорює, аналізує та узагальнює отриману інформацію упродовж 5 хвилин. Потім кожна із груп представляє узагальнену інформацію всім учасникам.

Тренер підбиває підсумки вправи, акцентуючи увагу учасників на найбільш вдалих рекомендаціях з розв'язання проблем.

Розвиток практичних навичок

Мета: відпрацювати техніку Я-висловлювання, з'ясувати необхідність в її реалізації для створення клімату взаємної довіри і співпраці.

Завдання групі: запропонуйте варіант відповіді, використовуючи техніку Я-висловлювання в ситуації (тренер надає задачу).

Примітка. З метою економії часу рекомендуємо об'єднати учасників у 3 – 4 групи, кожна з яких відпрацьовує «Я-висловлювання» у певній ситуації.

Групове обговорення. Чи можна сказати, що Я-висловлювання — це ключ до початку розмови? Чи дійсно, використовуючи цю техніку, ви покращуєте взаємини з опонентом? Які можливості спілкування відкриває ця техніка? Чи можливо навчити інших володіти такою технікою?

Техніка «Збір трофеїв» (за І.О. Агєєвою)

Мета: ознайомити учасників із різноманітними прийомами вступу в контакт у процесі спілкування.

Завдання: за 3 хвилини зібрати якомога більше трофеїв у присутніх.

Обговорення результатів: після закінчення переможець розповідає, як йому це вдалося, що допомагало, а що заважало збирати трофеї?

Техніка «Свічка»

Мета: підвищення турботи та довіри до іншого, формування власної відповідальності й відчуття групи.

Завдання: Утворити щільне коло, в центр входить бажаний, заплющує очі, уявляє, що він свічка, що плавиться, падає на руки гравцям, вони підтримують його.

Вправа «Кожний...» (за К. Фопелем)

Мета: надати можливість висловити свої життєві принципи, розширити уявлення про групу.

Завдання: кожному учаснику необхідно миттєво закінчити фразу, записану на карточці. Відповіді не коментуються.

Підсумок: Як ви почувалися під час гри? Що було найважливішим?

Гра «Єднальна нитка» (за Л.М Шепелевою)

Мета: створення позитивного настрою, єдності групи, працездатності.

Завдання: ведучий тримає у руках клубок і передає його тому, хто сидить поряд. Той передає клубок наступному гравцю, залишивши у себе ниточку. Коли нитка опиняється у руках, учасник продовжує речення: «сьогодні я дізнався, що...», «більш за все мені сподобалось...», «цей тренінг...», «не сподобалось», «а ще...». Клубок повертається до ведучого, і всі опиняються «поєднані» однією ниткою.

Рефлексія: «Тут і зараз». Учасникам пропонується висловити свій стан у цей момент.

Вправа «Очікування»

Мета: визначити, наскільки виправдались очікування й сподівання учасників тренінгу.

Вправа: «Прощання»

Мета: розвиток згуртованості групи, створення гарного настрою.

Завдання: усі учасники встають в коло, беруться за руки, заплющують очі й прагнуть передати один одному тепло свого серця. Потім одночасно говорять «спасибі»!

Результати проведення освітнього проекту «Лабораторія лідерства» можна бачити у Додатку Е.

З метою розуміння студентами самоврядування як засобу особистісного розвитку, автором був проведений круглий стіл: «Внесок діяльності студентського самоврядування у формування якостей успішної особистості».

Ось враження деяких учасників: Ігор Прозапас: «ОСС допомагають розкрити лідерські якості»; Ступіна Ольга: «ОСС створює команду для подальшої роботи під час навчання»; Тушкіна Діана: «ОСС дає можливість знайти себе в майбутньому»; Собівчак Олександра: «ОСС - відстоювання прав студентів»; Лазарєв Григорій: «ОСС - самореалізація студентів, як відкритої цілеспрямованої та освіченої особистості»; Безбожна Наталя: «ОСС- це організація свого вільного часу»; Агафонова Олена: «ОСС - дає можливість розкрити себе»; Кравченко Олена: «ОСС - дає можливість знайти і створити своє Я».

У січні, жовтні 2014 року проведено «Школи майбутніх лекторів» на тему «Права людини» для лідерів студентського та учнівського самоврядування як у м.Миколаїв, так і у м.Київ. Зокрема, за ініціативи «Миколаївського обласного осередку Міжнародної організації «Молодь за права людини» та силами «випускників» школи лекторів у квітні-травні, а також у жовтні 2014 року проведено Міжнародний марафон за мир і права людини. В рамках Марафону студенти вищих навчальних закладів, випускники «Школи лекторій 2014» проводили лекції в школах і професійно-технічних навчальних закладах на теми прав людини.

Окрім того, 18 - 25 грудня 2014 року з активістами студентських груп, що брали участь у формуальному експерименті, було обговорено умови проведення акції підтримки військовослужбовців «Теплом речей та слів зігріємо захисників».

12 квітня 2014 року студенти взяли участь у масштабному заході в рамках Всеукраїнської акції «Зробимо Україну чистою!» - фестиваль «Есо-LIFE».

Варто зазначити, що у 2014 році студентка інституту історії та права Лемішевська Олександра МДУ імені В.О.Сухомлинського здобула перемогу у міському молодіжному конкурсі «Студентській республіці», що дало їй можливість взяти участь у Всеукраїнському конкурсі.

Слід зазначити, подібні заходи в діяльності студентського самоврядування існують давно і ми не є новаторами в цій сфері. Метою нашого посібника є доведення можливості підвищення громадянської активності всіх без виключення студентів, оскільки, традиційно можна спостерігати картину активної участі у житті та діяльності студентства, держави окремої частини осіб, а більшість залишається поза цими процесами. Стимулювання до підвищення громадянської активності мають здійснювати студенти з вищим рівнем активності, навчившись досліджувати індивідуальні особливості одностудентських груп (задатки, інтереси, схильності, тип темпераменту та ін.) і на основі цього пропонуючи кожному ту справу, яка буде йому до душі. Як доводять спостереження та бесіди зі студентами, шляхом методів та підходів, запропонованих у нашому дослідженні, цього вдалося досягнути.

На сучасному етапі розвитку суспільства, для якого характерними є такі поняття як «глобалізація» та «комп'ютеризація», традиційним для сучасної молоді стало віртуальне спілкування. В сучасних умовах розвитку освітньої сфери, в контексті всіх соціокультурних трансформацій та інтеграції в Європейський освітній простір а також для налагодження співпраці та взаємодії викладача з членами СС, без якої формування громадянської активності засобами студентського самоврядування буде неефективним, викладач повинен навчитися спілкуватися зі студентами їхньою мовою.

Сучасні ІКТ-засоби відповідають тому способу сприйняття інформації, яким відрізняється нове покоління студентів, у якого набагато вищою є потреба візуалізації інформації і зорової стимуляції. Завдяки наочності та інтерактивності, студенти залучаються до активної діяльності.

Провідне місце, поряд з іншими, вже розглянутими нами, у справі формування громадянської активності займає робота з блогами, тобто веб-сайтами, де автор може розмістити важливу на його думку інформацію, або прокоментувати актуальні події. Таким чином виникає можливість дискусії між студентами чи між викладачем та студентами. За допомогою блогу викладач може досить швидко відреагувати на різноманітні актуальні події, традиційно в порталах онлайн-версій відомих політичних, суспільних видань.

Виникнення блогів пов'язують з 1997 р., коли з'явився новий вид веб-сайтів, відмінний від традиційних домашніх сторінок (англ. home page). Він є анотованим переліком закладок, відкритим для широкої публіки.

У 1999 році Дж. Баджер запропонував назвати такі сайти веблогами (англ. weblog – скор. blog). Назва закріпилася, але залишилися деякі розбіжності з приводу того, що стоїть за цією назвою. Дж. Баджер дав таке визначення блогам: «**БЛОГ** (англ. weblog / blog / newspaper / filter) – це веб-сторінка, яка поєднана з усіма іншими веб-сторінками, котрі автор блога вважає цікавими або релевантними. Кожне нове повідомлення додається у верхньому рядку сторінки. Ті, хто відвідує блог не вперше, можуть легко ознайомитись з усіма новими повідомленнями, що з'явилися з часу попереднього візиту» [101, с. 454].

Д. Вайнер дав таке визначення блогу: «Блоги – це веб-сайти, легко створювані та оновлювані користувачами, які практично не мають технологічних навичок і знань».

Д. Ланде описує блоги як «живі журнали» [104]. Саме ця назва й абревіатура ЖЖ є найпопулярнішими у вітчизняному Інтернеті.

Популярна мережева енциклопедія «Вікіпедія» пропонує такі два визначення веблогів: «Веблог – 1) віртуальний мережевий щоденник або щоденник подій. Під щоденником розуміється сукупність відносно коротких записів будь-якого змісту та формату, які робляться із достатнім ступенем регулярності й відображаються на екрані у зворотному хронологічному порядку; 2) веб-сайт, основний зміст якого становлять записи, зображення або мультимедіа, котрі додаються регулярно» [105].

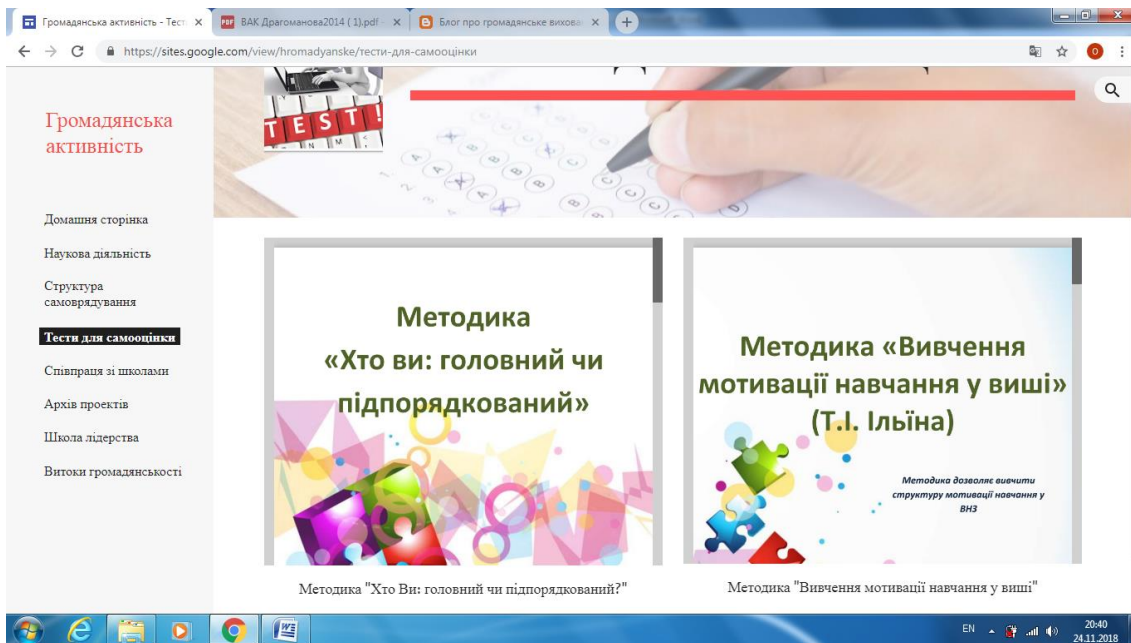
Центральну сторінку авторського блогу, створеного з метою підвищення когнітивно-інформаційного рівня громадянської активності студентів університету можна бачити на рисунку 1. А сам блог знайти за адресою: <https://sites.google.com/view/hromadyanske/%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0>

Рис. 1. Центральна сторінка авторського блогу стосовно громадянської активності студентів.

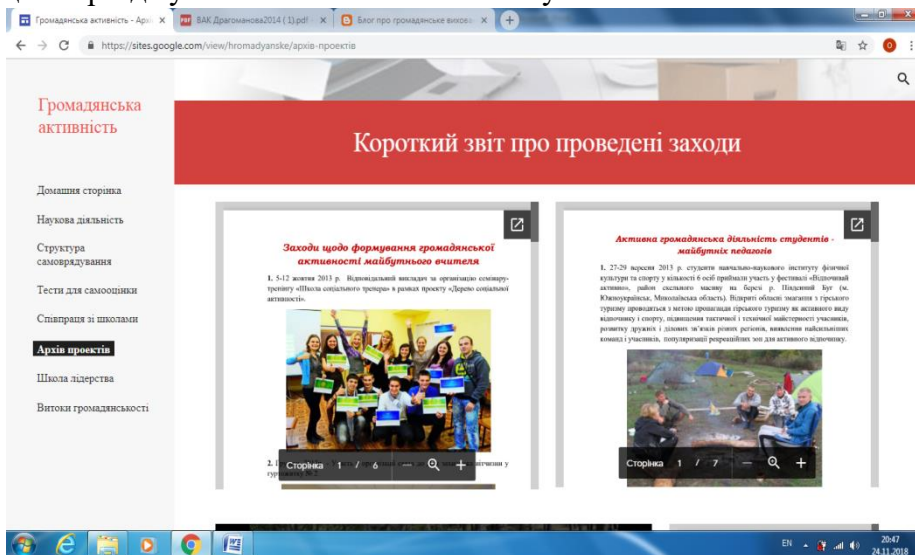
Однією з функцій блогу, створеного автором є залучення студентів до виховного співтовариства, у якому зміст і громадянський досвід створюються самими студентами. Відображення власних вражень включає критичне осмислення різноманітних суспільних явищ та подій. У нашому блозі студенти можуть писати, повертатися до написаного, переглядати написане колегами, й отримувати зворотний зв'язок від своїх викладачів.

У розділі «Тести для самооцінки» кожен бажаючий студент може перевірити свій рівень мотивації навчання в університеті, громадянської активності, наявності лідерських якостей.

Рис. 2. Сторінка блогу, на якій розміщені тестові матеріали для самооцінки студентами рівня складових громадянської активності.

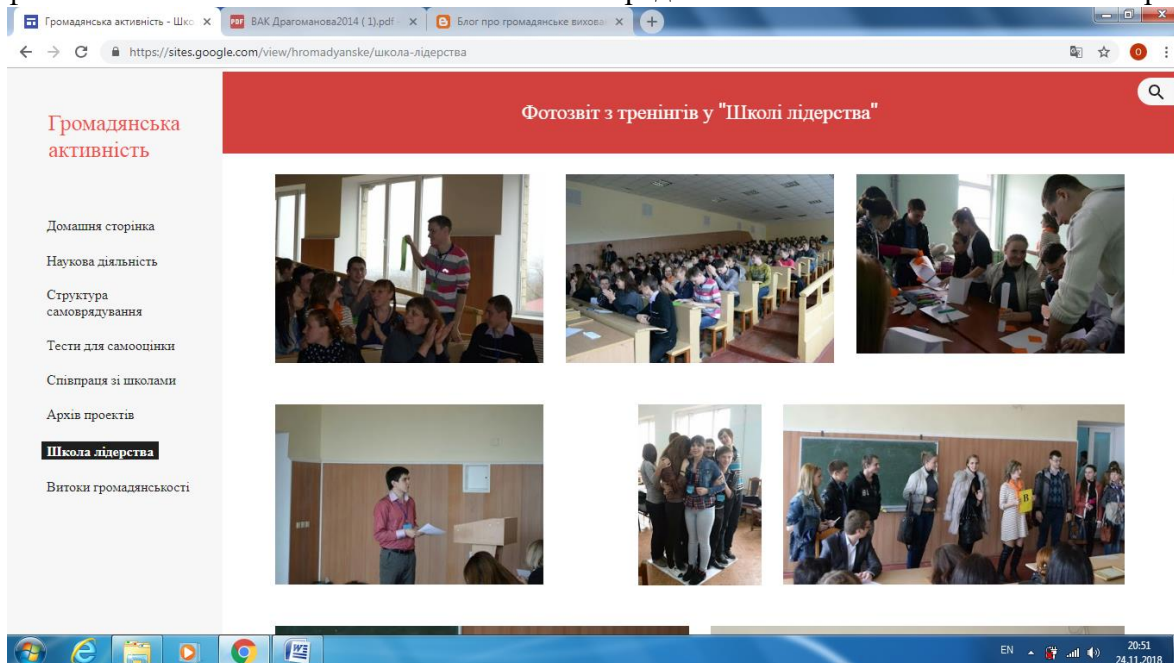
Наш блог відіграє інформаційну функцію для першокурсників та студентів інших курсів, які тільки задумуються над участю у самоврядуванні. Скажімо, у розділі «Архів проєктів» знаходяться відео- та фото- матеріали про проведені міроприємства, а також про проведення студентами дозвілля в дружній атмосфері та цікавій формі. Одну із сторінок цього розділу можна бачити на малюнку .

Рис.3. Сторінка блогу «Архів проєктів».

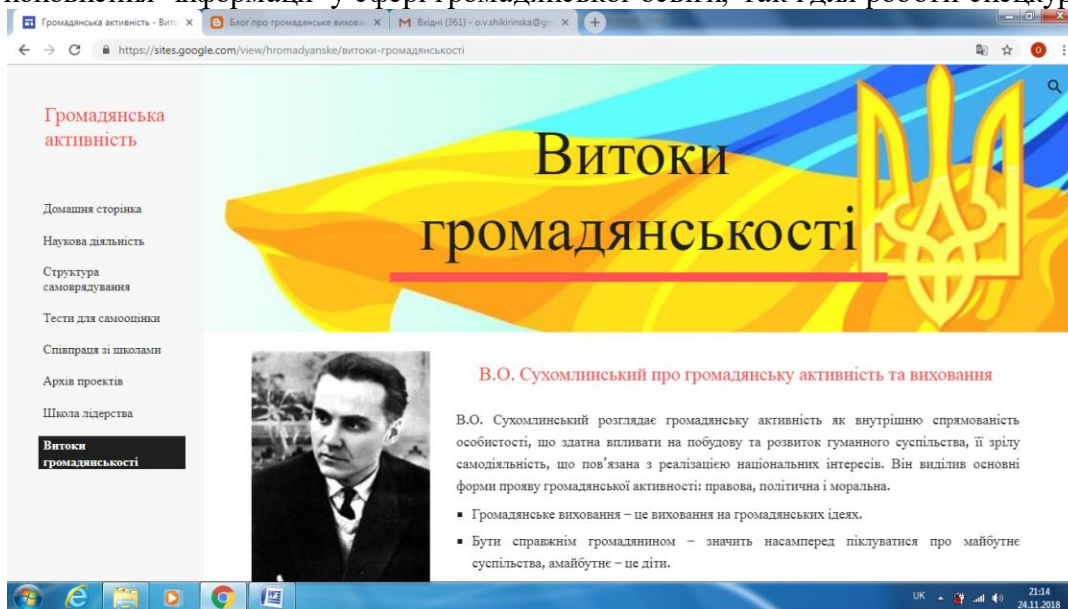
Для активістів студентського самоврядування в блозі (розділ «Школа лідерства») знаходяться методичні розробки та рекомендації стосовно проведення тренінгів, а також

Рис.4. Сторінка блогу, що містить методичні матеріали для активістів самоврядування та фото і відео звіти про проведення тренінгів.

У розділі «Витоки громадянськості» містяться матеріали як для самостійного поповнення інформації у сфері громадянської освіти, так і для роботи спецкурсу.

Рис.5. Сторінка блогу, що містить інформаційні матеріали для самостійного поповнення студентами знань.

До них відносяться, наприклад, такі: «Українські народні традиції», «Козацька педагогіка», інформація про патріотів України та ін. До кожної інформації подані завдання для самоперевірки, з метою допомоги студентам, які прагнуть самостійно поповнити знання про історію, культуру, традиції українського народу.

Громадянська активність - Витоки

ВАН Драгоманова2014 (1).pdf

Блог про громадянське вихов...

(без теми) - o.vshkirinska@gm...

https://sites.google.com/view/hromadyanske/vitohy-gromadyanskyosti

Громадянська активність

- Домашня сторінка
- Наукова діяльність
- Структура самоврядування
- Тести для самооцінки
- Співпраця зі школами
- Архів проєктів
- Школа лідерства
- Витоки громадянськості**

Аркас.pdf

Аркаси: грецька династія українських патріотів

Довженко.pdf

"Я хочу жити на Україні. Що б не було зі мною..."
О. Довженко

Івасюк.pdf

Івасюк був не просто музикантом, він був патріотом України

Кропивницький.pdf

Товариство українських артистів під орудою М.Т. Кропивницького

Народні традиції.pdf

Той хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом
Народна приказка

Козацька педагогіка...

Козацька педагогіка

Українська козацька...

Українська козацька педагогіка

Ярослав Мудрий.pdf

Ім'я князя було символом давньої єдності і загальної могутності східнослов'янських народів

21:01 24.11.2018

Передбачається, що за допомогою блогу вдасться стимулювати до спілкування сором'язливих і не надто активних студентів; найчастіше вони стають ізольованими. За допомогою спілкування в блозі, такий студент має змогу самовиразитися і відкритися іншим і, таким чином, змінити ситуацію у спілкуванні в позитивний бік. Також блог може бути корисним для студентів з особливими потребами.

Висновки.

Проведений аналіз наукової літератури з проблеми формування громадянської активності студентської молоді, дозволяє стверджувати, що задля ефективності цього процесу варто враховувати сучасні тенденції навчального та виховного процесу у вищій школі на гуманізацію та демократизацію, що полягає у наданні студенту певних умов діяльності для самостійного формування та розвитку досліджуваного утворення. Такі за умови забезпечує студентське самоврядування університету.

Педагогічний експеримент, що здійснювався у відповідності з викладеними методичними рекомендаціями і проводився автором у 2012-2018рр. засвідчив позитивну динаміку всіх компонентів громадянської активності студентів університету, а саме: мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, операційно-діяльнісного та результативно-рефлексійного. До того ж, дотримання пропонованих рекомендацій дозволяє розвивати громадянську активність студентів в єдності із здійсненням загальноосвітніх завдань у вищому навчальному закладі.

Частка студентів із недостатнім рівнем громадянської активності в експериментальних групах зменшилася на 5,3 %, а в контрольних – на 1,8 % (в експериментальних на 3,5% більше, ніж у контрольних); з початковим – на 3,4 % в експериментальних та на 0,8% у контрольних (в експериментальних на 2,6% більше, ніж у контрольних). Хоча у контрольній групі відбулися певні зміни, однак динаміка показників нижча порівняно з експериментальною групою.

Результати свідчать, що кількість студентів із креативним рівнем громадянської активності в експериментальних групах після участі у самоврядуванні за нашими рекомендаціями зросла на 4,2 %, в контрольних групах така динаміка становить лише 1,4 % (тобто, в експериментальних на 2,8% більше). На 4,5 % збільшилася кількість студентів експериментальних груп із достатнім рівнем громадянської активності, на відміну від динаміки розвитку зазначеної якості у студентів контрольних груп (у цих групах вона становить 1,2 %), тобто в експериментальних групах на 3,3 % більше, ніж у контрольних).

Доведено, що студентське самоврядування може виступати засобом соціальної адаптації та соціалізації студента; виявлення початкового рівня та подальшого розвитку не лише громадянської активності, а й інших важливих особистісних та професійних якостей; сприяє зміцненню таких необхідних майбутньому фахівцю якостей, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, уміння володіти собою та формуванню адекватної самооцінки.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Типология активности личности в социальной психологии /К.А.Абульханова-Славская // Психология личности и образ жизни. – М., – 1987. – С. 10-14.
2. Акт проголошення незалежності України // Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи / Упор. Ю.К.Качуренко. –2-е видан. –К., 1992. – С. 12 –13.
3. Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції 23 березня 2017 р. / За заг. ред. Е. В. Лузік, О.М. Акмалдінової. – К. : НАУ, 2017. – 188 с.
4. Алексюк А. М. Розвиток різнорівневої (ступеневої) вищої школи й освіти в умовах незалежної України. Акредитація вузів / А. М. Алексюк // Педагогіка вищої освіти України: Історія.Теорія. – К., 1998. – С. 254–285.
5. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
6. Вакарчук І. Вища освіта України – європейський вимір : стан, проблеми, перспективи / І. Вакарчук // Вища школа. – 2008. – № 3. – С. 3–18.
7. Василенко І. В. Виховання громадянськості студентів засобами самоврядування у вищих навчальних закладах Канади : дис. канд. пед. наук : 13.00.07. / Ірина Віталіївна Василенко. – К., 2009. – 229 с.
8. Василюк А., Корсак К. Польський досвід громадянської освіти і соціалізації молоді // Сучасні проблеми науки та освіти : матеріали 4-ї Міжнародної міждисциплінарної наук.-практ.конф. (Ялта,1-10травня 2003 р.). – Харків, 2003. – С. 279.
9. Виховна робота наставника академічної групи студентів вищого закладу освіти / Укл. : М. І. Соловей, В. С. Демчук. – К. : Вид. центр КДЛУ, 2000. – 68 с.
10. Виховання громадянина. Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навч.-метод. посіб. / П. Р. Ігнатенко, В. Л. Поплужний, Н. І. Косарева та ін. – К. : ІЗМН, 1997. – 249 с.
11. ВМГО Студентська республіка // studrepublika.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studrepublika.com/vmgo.php>
12. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене і виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 522 с.
13. Гусева А.В. Психологічні чинники готовності особистості до громадської активності: автореф. дис... канд.. пед. наук: 19.00.01 / А.В.Гусева; Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова – О., 2009. – 24 с.
14. Декларація про державний суверенітет України // Там же. –С. 7 – 11.
15. Закон України “Про громадянство України” // Відомості Верховної Ради України. – 1991. -№ 50.
16. Закон України «Про вищу освіту» № 1556 VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс] // Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за короном [сайт] – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu> - Назва з екрану.
17. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1997. –252с.
18. Капська А. Самореалізація особистості студента в системі формування ціннісних

- орієнтацій // Високі технології виховання : матеріали I міжнародної науково-практичної конференції, 29-31 травня 1995. – Харків, 1995. – Ч. 1. – С. 76–79.
19. Лісовець О. Дослідження громадської активності сучасної студентської молоді // Наукові записки Ніжинського університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 2. – С. 18-22.
20. Методичні рекомендації з впровадження норм Закону України «Про вищу освіту» щодо студентського самоврядування. – К., «Геопринт», 2010. – 30 с.
21. Михайліченко М.В. Проект «Громадянська освіта – Україна»: нове у підготовці вчителя // Освіта України. – 2007. - №14. – С.4-5.
22. Остапенко М. А. Громадянська активність як основа формування громадянського суспільства / М. А. Остапенко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2011. – Вип. 22. – С. 135-143.
23. Потопа К.Л. Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах. – автореф. канд.пед.наук, 13.00.05. – соціальна педагогіка, 2006. – 26 с.
24. Прибора Т. О. Розвиток ідеї самоврядування учнів у педагогіці кінця ХІХ – першої третини ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. О. Прибора ; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2009. – 20 с.
25. Словник української мови: У 11 т. – К.: Наукова думка, 1971. – Т. 2. – 550 с.
26. Студентське самоврядування «для чайників» [Електронний ресурс] / Всеукраїнська молодіжна громадська організація "Молодий РУХ", 2005 // режим доступу: <http://studprofkom.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2012/01/ssfd.pdf>
27. Студентське самоврядування як невід’ємна складова демократизації вищої школи. – К.: Знання, 2005. – 55 с.

Додатки

Додаток А

Анкета

Шановні колеги! Просимо Вас заповнити анкету.

1. В чому, на Вашу думку, полягає громадянська активність?

---

2. Виділіть із запропонованих якостей 10 найбільш значущих якостей для громадянина України. Визначте їхній ранг за 10-бальною шкалою, присвоюючи 10 балів найбільш значущій і далі – у математичній послідовності у порядку зменшення до 1.

№ п/п	Цінність	Ранговий бал
1.	Безкомпромісність	
2.	Взаємодопомога	
3.	Вихованість	
4.	Вимогливість	
5.	Відповідальність	
6.	Громадянська активність	
7.	Гуманізм	
8.	Доброта	
9.	Духовність	
10.	Ерудованість	
11.	Захищеність	
12.	Культурність	
13.	Працелюбність	
14.	Самостійність	
15.	Совість	
16.	Патріотизм	
17.	Фізичне здоров'я	
18.	Принциповість	
19.	Сімейне благополуччя	
20.	Свобода	

3. Яка робота, на Вашу думку, має проводитися в університеті з формування цих цінностей?

Дякуємо за співпрацю!

1. Що для вас особисто означає термін «громадянська активність особистості»? _____
_____
_____»громадянська активність працівника? _____
_____
2. Як ви ставитесь до подій в Україні? _____
_____ світі? _____
3. Від кого, головним чином, залежить благополуччя (в першу чергу матеріальне) людини: а) від неї самої; б) від держави; в) ваш варіант (відповідь обґрунтуйте)
_____
4. Чи плануєте в майбутньому працювати за фахом? Чому? _____
5. Чи вважаєте, що працівник має відстоювати свої власні професійні права? Відповідь аргументуйте _____
_____
6. В яких громадських організаціях чи студентському самоврядуванні берете участь (чи плануєте брати участь)? _____
_____
_____
7. Чи впливає, на вашу думку, участь у різноманітних громадських організаціях на ефективність професійної діяльності? Яким чином? _____
_____

Анкета для студентів.

Шановні колеги! Просимо дати відповіді на такі запитання

1. Якою, на Вашу думку, має бути мета діяльності людини в суспільстві?
2. Назвіть цілі, з досягненням яких Ви пов'язуєте сенс свого життя.
3. Чи пов'язуєте Ви з громадянською діяльністю свою особисту і професійну самореалізацію?
4. Які знання, вміння та навички, якості, на Вашу думку, становлять зміст громадянської активності?
5. До яких видів громадської діяльності Ви прагнете і можете долучитися?
6. У чому, на Ваш погляд, полягає мета професійної діяльності?
7. У чому полягає мета і завдання виховної роботи в університеті?

Щиро дякуємо за співпрацю!

Анкета для студентів

Шановний студенте! З метою покращення діяльності студентського самоврядування у нашому закладі просимо відповісти на запитання.

1. Чи потрібне студентське самоврядування у нашому навчальному закладі?
2. З якою метою, на твою думку, створене студентське самоврядування?
3. *Вибери найголовніші 5 функцій, що виконує студентське самоврядування у нашому навчальному закладі, розташувавши їх по пріоритетності (перша – найважливіша, п'ята – найменш важлива)*

a) захист прав та інтересів студентів; б) активізація участі студентів у навчальній та науковій роботі; в) встановлення міжфакультетських, міжвузівських та міжнародних зв'язків; г) інформування студентів про свою діяльність; д) створення різноманітних студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами; е) сприяння для створення необхідних умов для проживання і відпочинку студентів; є) умова самореалізації; ж) засіб вироблення навичок управлінської та організаторської роботи; з) організація та проведення різноманітних концертів та свят; и) допомога іншим – онкохворим, ветеранам, дітям-сиротам та ін.

4. *Чи береш ти участь у самоврядуванні? Якщо так, то яку саме, якщо ні, то чому і чи хотів би в подальшому брати участь? Відповідь обґрунтуй.*

Дякуємо за співпрацю!

**Таймінг тренінгу з підвищення рівня операційно-діяльнісного компоненту
громадянської активності студентів університету**

11.30-12.00-відкриття, занурення в легенду, отримання завдання, презентація інструкторів, розбиття на команди

Робота в групах:

12.00-12.20-знайомство, назва команд, блок 1-пальчики / підстрибування на 3

12.20-13.00-блок 2

13.00-13.40-блок 3

13.40-14.00-збори на плацу, анімація

14.00-14.45 -обід

Робота в групах:

14.45-15.25-блок 4

15.25-16.00-блок 5

16.00-16.40-блок 6

16.40-17.10-блок 7 нога в ногу

17.10-17.30-рефлексія всього тренінгу

17.30-18.00- вручення посвідчень, посвята

Список етапів «мотузкового» курсу

1. крижинка
2. пальці/ підстрибування на 3
3. човник
4. падіння на довіру / джойстик
5. в'язниця
6. квадрат
7. шишки
8. горизонтальна павутинка
9. колода
10. на руках
11. нога в ногу
12. лабіринт
13. вертикальна павутинка
14. планка
15. поводитир

Методика «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т.І. Ільїна)

Методика дозволяє вивчити структуру мотивації навчання у ВНЗ. Диференціація відповідей здійснюється за трьома шкалами: "набуття знань", "оволодіння професією", отримання диплому".

Для вивчення мотивації навчання пропонуємо студенту текст опитувальника з інструкцією.

Інструкція: Уважно прочитайте кожне твердження. Поставте позначку "+" поруч з номером твердження, якщо ви згодні з ним, і позначку "-", якщо не згодні з цим твердженням.

Твердження:

1. Найкраща атмосфера на занятті — атмосфера вільних висловлювань.
2. Зазвичай я працюю з великим напруженням.
3. У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань або неприємностей.
4. Я самостійно вивчаю ряд предметів, які, на мою думку, необхідні для моєї майбутньої професійної діяльності.
5. Яку з притаманних вам якостей ви цінуєте найбільше? (Відповідь напишіть _____).
6. Я вважаю, що життя варто присвятити обраній професії.
7. Я відчуваю задоволення від розгляду на заняттях складних проблем.
8. Я не вбачаю сенсу у більшості завдань, які виконуються у ВНЗ.
9. Я отримую велике задоволення від розповіді знайомим про свою майбутню професію.
10. Я досить-таки посередній студент, ніколи не буду зовсім хорошим, а тому немає сенсу докладати зусилля, щоб стати краще.
11. Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.
12. Я твердо впевнений в правильності вибору професії.
13. Яких притаманних вам якостей ви б хотіли позбутися? (Відповідь напишіть _____).
14. За зручних обставин я користуюся на іспиті підручними матеріалами (конспектами, шпаргалками, записами, формулами).
15. Найкращий час життя — студентські роки.
16. У мене надмірно неспокійний і переривчастий сон.
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.
18. За можливості я вступив би в інший ВНЗ.
19. Зазвичай я беруся за більш прості завдання, а більш складні залишаю напотім.
20. Для мене важко було зупинитися при виборі професії на одній з них.
21. Я можу спокійно спати за будь-яких неприємностей.
22. Я твердо впевнений, що моя професія принесе мені моральне задоволення і матеріальне благополуччя в житті.
23. Мені здається, що мої друзі здатні навчатися краще, ніж я.
24. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
25. З деяких практичних міркувань для мене це самий зручний ВНЗ.
26. У мене достатньо сили волі, щоб навчатися без нагадувань адміністрації.
27. Життя для мене майже завжди пов'язано з незвичним напруженням.
28. Екзамени потрібно складати, затрачаючи мінімум зусиль.
29. Є багато ВНЗ, в яких я би міг навчатися з неменшим інтересом.
30. Яка з притаманних вам якостей найбільше заважає навчатися? (Відповідь напишіть _____).
31. Я людина, що легко захоплюється, але всі мої захоплення певною мірою пов'язані з майбутньою роботою.

32. Неспокій про іспит або роботу, що не виконані вчасно, часто заважають мені спати.
33. Висока заробітна платня після закінчення ВНЗ для мене не головне.
34. Мені потрібно бути в доброму гуморі, щоб підтримати загальні рішення групи.
35. Я змушений був вступити у ВНЗ, щоб зайняти бажане положення у суспільстві, уникнути служби в армії.
36. Я вивчаю навчальний матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.
37. Мої батьки — хороші професіонали, і я хочу бути схожим на них.
38. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.
39. Яка з притаманних вам властивостей допомагає навчатися у ВНЗ (Відповідь напишіть _____).
40. Мені важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, які прямо не стосуються моєї майбутньої професії.
41. Мене дуже турбують можливі невдачі.
42. Найкраще я навчаюся, коли мене періодично стимулюють, підганяють.
43. Мій вибір цього ВНЗ остаточний.
44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відставати від них.
45. Щоб переконати в будь-чому свою групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.
46. У мене зазвичай рівний і хороший настрій.
47. Мене приваблює зручність, чистота та легкість майбутньої професії.
48. До вступу у ВНЗ я давно цікавився цієї професією, багато читав про неї.
49. Професія, яку я отримую, найважливіша і найперспективніша.
50. Мої знання про цю професію були достатніми для впевненого вибору цього ВНЗ.

Обробка та інтерпретація результатів.

Слід підрахувати співпадання відповідей досліджуваного з ключем. Переважання за однією зі шкал виявляє домінуючу мотивацію: Шкала "Набуття знань" (Максимум 12,6). За відповіді "так" на питання №4 — 3,6 балів; за №17 — 3,6 балів, № 26 — 2,4 балів. За відповіді "ні" на питання №28 — 1,2 бали; №42 — 1,8 бали. Шкала "Оволодіння професією" (Максимум 10 балів). За відповіді "так" на питання №9 — 1 бал; за №31 — 2 бали, №33 — 2 бали, №43 — 3 бали; №48 — 1 бал, №49 — 1 бал. Шкала "Отримання диплому" (Максимум 10 балів). За відповіді "так" на питання №24 — 2,5 бали; за №35 — 1,5 бали, №38 — 1,5 бали, №44 — 1 бал. За відповіді "ні" на питання №11 — 3,5 бали. Аналіз відповідей пояснює специфіку мотиваційної сфери студента.

Програма спецкурсу
«Тренінгова програма поза аудиторної роботи»

1. **Мета програми:** удосконалення компонентів громадянської активності (когнітивно-інформаційного, мотиваційно-ціннісного, операційно-діяльнісного, результативно-рефлексійного) студентів університету засобами студентського самоврядування.

Завдання програми:

1. Активізація студентської молоді для громадської праці, розкриття індивідуальних можливостей через теоретичні та практичні знання.
2. Розвиток в кожного студента таких якостей, як впевненість у собі, цілеспрямованість, комунікативність.
3. Сформувані вміння налагоджувати доцільні взаємовідносини з іншими студентами.
4. Стимулювати до національно-патріотичних цінностей, психологічна підтримка студентів до військової служби у Збройних Силах України.

Вступ

Рада Європи, проводячи міжнародні дослідження, поглиблюючи та розвиваючи поняття компетентностей, пропонує перелік ключових компетентностей, якими мають володіти молоді європейці, серед яких політичні та соціальні компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві та здатність вчитися протягом життя. Саме тому в умовах сучасних процесів глобалізації та євроінтеграції України актуалізується потреба у громадянах, які будуть соціально активними, компетентними фахівцями, з особистими (ініціативність, відповідальність, громадянська активність, управлінська компетентність, чесність, відкритість, цілеспрямованість, самоорганізованість, прагнення до самовдосконалення і саморозвитку та ін.) та лідерськими якостями.

Під час впровадження спецкурсу планувалися і реалізувалися методи, які стимулювали активну громадянську позицію, та сприяли розвитку лідерських якостей і національно-патріотичних цінностей.

	Тема	К-сть годин	Мета	Методи та прийоми роботи
1	Що таке студентське самоврядування?	2	Засвоїти положення про студентську раду.	Пояснення, дискусія.
2	Структура ОСС.	2	Ознайомити групу з документами.	Пояснення, бесіда.
3	Комунікативний тренінг	4	Розвиток комунікативних навичок та вмінь професійної комунікації.	Тренінг, рефлексія.
4	Хто такий лідер і якими якостями він володіє?	2	Ознайомити групу з якостями лідера та дати можливість студентам розкрити свою думку	Робота в групах, дискусія, тренінг
5	Колектив студентського	4	Розпочати формування	Тренінг.

	самоврядування – команда односторонців.		колективу, набути якостей котрі сприятимуть гарній роботі у колективі.	Рефлексія.
6	Хто такий організатор і хто такий керівник.	2	Визначити та проаналізувати образи сучасних організаторів та керівників.	Бесіда.
7	Створення команди.	8	Сформувати вміння співвідносити власну, індивідуальну ціль із командними, глобальними (т.т. суспільними).	Тренінг. Рефлексія.
8	Внесок діяльності студентського самоврядування у формування якостей успішної особистості.	2	Сформувати думки про значущість ОСС у розвитку успіху.	Круглий стіл.
9	Що таке громадянська активність?	2	Розширити уявлення студентів про такі поняття як «активність», «громадянськість»	Круглий стіл. Рефлексія.
10	Тренінгові вправи на підвищення рівня впевненості.	4	Підвищити рівень впевненості у своїх можливостях.	Тренінг
11	Громадянська готовність по відношенню до Батьківщини.	2	Відшукати приклади визначних полководців та героїв країни. Проаналізувати та сформувати образ захисника вітчизни.	Дискусія
12	«Свобода та відповідальність – що це для мене?».	2	Розвивати бажання приносити користь суспільству і державі.	Твір-роздум
13	Фізична та моральна готовність до захисту рідного краю, Батьківщини.	4	Обізнаність з формами військово-патріотичної роботи (туристські походи, змагання з військово-прикладних видів спорту).	Туристичний похід з елементами військово-прикладних видів спорту.
14	Базова культура особистості.	4	Підвищення рівня операційно-діяльничого компоненту громадянської активності	Бесіда, приклад, індивідуальні завдання
15	Принципи козацької педагогіки – кращі людські цінності українця-патріота.	2	Сформувати національно-патріотичні цінності.	Лекція, відео-фрагменти
16	Шлях до успіху через поразки: історії відомих особистостей.	2	Показати та навести приклади успішних історичних людей України, для	Відео, дискусія.

			підвищення рівня громадянської свідомості.	
17	Роль військової служби у відстоюванні ідеалів свободи та державності України.	2	Розуміння студентом змісту історії і традицій рідної місцевості, історії України.	Бесіда.
18	Розвиток громадянської активності засобами ОСС.	3	Визначення моделі громадянської активності у ВНЗ та шляхи її запровадження.	Розробка проекту.
19	Громадянська активність, як невід'ємна складова суспільного життя.	3	Активізація студентської молоді для громадської праці.	Круглий стіл. Рефлексія.
20	Права та обов'язки громадянина України – тягар чи захист?	2	Усвідомлення необхідності дотримання законів України	Дискусія, диспут